

A szabadkőműves dosszié

A SZABADKŐMŰVES DOSSZIÉ

A Magyar Királyi
Belügyminisztérium
szabatkőművesek megfigyeléséről
szóló jelentése, 1938

NAGY LAJOS KIADÓ, 2019

A forrásdokumentumok közlésének
engedélyezéséért köszönet illeti
Dr. H. Németh Istvánt,
a Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára 1945 előtti kormányzervek főosztályának
vezetőjét.

A forrást közreadja, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta:
Kántás Balázs – Szabó Piroska

A kísérőtanulmányt írta:
Kántás Balázs

Lektorálta:
Dr. Kunt Gergely

A könyv megjelenését
a
Zsolnay Vilmos Kulturális Egyesület
támogatta.

ISBN 978-615-5792-02-1

Készült a Bado Stúdió & Print BT. Nyomda üzemében
Felelős vezető: Badóné Szebeni Zsuzsanna

Kántás Balázs 2019.

Szerkesztői bevezető

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának őrizetében¹ található a HU-MNL-OL-K 149 törzsszámot viselő állag,² melynek megnevezése *Rezervált iratok*, és a Magyar Királyi Belügyminisztérium fontosabb nemzetiségi, munkásmozgalmi és egyéb bizalmas jellegű ügyeinek iratait tartalmazza 1876-tól kezdve egészen 1944-ig.

Ezen az irategyüttesen belül találhatóak *HU-MNL-OL-K 149-1938-7-12805*, valamint a *HU-MNL-OL-K 149-1938-7-számnélküli iratok-1* jellel ellátott, érdekes és jelentős történeti forrásértékkel rendelkező iratok, melyek a korabeli magyar belügyi szervek a szabadkőműves mozgalom megfigyeléséről szóló jelentést és értékelést tartalmazzák. Miként a forrásként közölt iratokból kitűnik, a Horthy-korszak hatóságai³ a nemzetiségi, munkásmozgalmi és egyéb, politikai ellenzéki-séggel vádolható szervezetek mellett a szabadkőműves mozgalmat is de facto állam- és rendszerellenes, felforgató tömörülésként kezelték, és folyamatosan megfigyelték, monitorozták annak működését.

E humanista, a felvilágosodás eszméit valló, a nyugati világban a kelet-európai közegnél kétségtelenül nagyobb hagyományokkal és presztízzsel rendelkező, ugyanakkor az összeesküvés-elméletek igen gyakori céltábláját képező értelmiségi mozgalmat magyarországi története során is többször betiltották, a huszadik század elején már a Tanácsköztársaság rövid időszakában is korlátozták a szabadkőművesség működését, hasonlóan a többi polgári egyesületéhez. A

¹ A magyarországi szabadkőművesség huszadik századi működéséről az egyik legteljesebb forráskidvány: BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (forráskiad.): *Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918-1950*. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2001.

² Köszönet illeti Csösz László főlevéltáros kollégámat, amiért alkalmam volt vele együtt a HU-MNL-OL-K 149 jelzetű fond darabszintű segédletén dolgozni.

³ Az 1930-as években jobbra a Belügyminisztérium alá tartozó rendőrség és csendőrség különböző, egyébként számos alkalommal átszervezett nyomozó osztályai láttak el mai értelemben vett polgári titkosszolgálati tevékenységet, így a belső politikai reakcióelhárítást is. A rendőrségi és a csendőrségi politikai nyomozó szervek a forrás keletkezése idején nagyjából párhuzamosan működtek, egymással sokszor rivalizálva. Elláttak továbbá politikai rendészeti feladatokat, és elsősorban külügyi hírszerzést a Honvédség bizonyos szervezeti egységei is – a katonai titkosszolgálatokat a korszakban szintén többször átszervezték. Vö. többek között KEDVES Imre: *A különleges titkosszolgálati eszközök alkalmazásának története, különös tekintettel a 20. századra. Jogtörténeti vázlat*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014. Valamint: Kovács Tamás: *Közigazgatás és rendvédelem Magyarországon, 1867-1945*, in *A rendőrakadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti tanulmányok*, szerk.: JÁMBOR Orsolya, LÉNÁRT Máté Gábor, TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2018, 111-132.

Horthy-korszakban végül Dömötör Mihály belügyminiszter 1920. május 18-ai 1550/res. rendeletével betiltotta a szabadkőművesség működését a Magyar Királyság egész területén. Az belügyminiszteri rendelet indokolása szerint a szabadkőműves páholyok az „*alapszabályaikban kitűzött, kormányhatóságilag is törvényesen elismert céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet irányítására és a tényleges hatalomnak a kezükhöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket*”. Egyik szervezetük, lévén korántsem centralizált mozgalomról van szó, a Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya⁴ nem tekintette magára nézve érvényesnek a betiltást, és ennek köszönhetően legalább 1929-ig tovább működött. Alapító tagjai és vezetői többek között (főmester, nagymester) megtaláljuk többek között a szombathelyi Zimmermann Károly építészt, a budapesti Tuszkai Ödön orvost, a szegedi Kormányos Benő ügyvédet és a szintén szegedi Espersit János⁵ ügyvédet, aki többek között József Attila⁶ és Vén Emil⁷ támogatója volt.

1938-ban, a forráskiadványunkban belügyminisztériumi közölt iratok keletkezésének idején a szabadkőművesség hivatalosan tehát már rég be volt tiltva Magyarországon. A két világháború közti Magyarországon az állam intézményesen nem üldözte különösebben kemény eszközökkel a szabadkőműveseket, nem voltak letartóztatások, komolyabb rendőri atrocitások, a tilalom pedig abban nyilvánult meg, hogy a szervezet nem létezhetett, mint bejegyzett egyesület, nem lehetett vagyona, nem végezgetett pénzügyi tevékenységet, nem voltak adottak intézményes működési keretei, a tagok nem rendezhettek rituális összejöveteleket, csak zárt ajtók mögött, magáningatlanokban gyűlhetnek össze. Csupán az éthosz,

⁴ Erről bővebben lásd: VÁRI László, ORBÁN Róbert, PÉTER László: *A Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya*. Aetas, XXVIII. évf. 4. sz. (2013) 145–165. o.

⁵ Espersit János (1879-1931), ügyvéd, újságíró, költő, többek között József Attila anyagi támogatója és egyik mentora, a magyarországi szabadkőművesség egyik korabeli vezéralakja.

⁶ József Attila (1905-1937), a huszadik század legjelentősebb magyar költőjének munkásságában ugyan található szabadkőműves szimbólumok, ám semmi nem bizonyítja, hogy maga szabadkőműves lett volna. József Attila lehetséges szabadkőművességéről, vagy legalábbis az életművében fellelhető szabadkőműves motívumokról lásd: SZIGETI Lajos Sándor: *Apokaliptikus és démonias. A hetedik és a jelenések könyve*. A Magyar Tudományos Akadémia honlapján: old.mta.hu/fileadmin/I_osztaly/eloadastar/jozsefa_szigeti.doc

⁷ Vén Emil (1902-1984), festőművész, József Attila és Juhász Gyula barátja, későbbi 1956-os forradalmár, aki forradalmi tevékenysége miatt rövid ideig börtönben is ült.

a szabadkőműves eszmeiség tudata tartotta össze a tagokat, és bár a gyakorlatban semmiféle komoly rendszerellenes, az államrendet veszélyeztető politikai tevékenységet nem folytattak, a belügyi szervek mégis alaposan szemmel tartották a nem-hivatalos keretek között továbbra is működő szabadkőműves mozgalmat, mint a fennálló politikai rendszerre potenciális veszélyt jelentő szervezetet. A magyarországi szabadkőművesség történetét, beleértve a két világháború közti időszak illegalitásban való működését már olyan kiváló kutatók feldolgozták, mint L. Nagy Zsuzsa,⁸ Berényi Zsuzsanna Ágnes,⁹ vagy éppenséggel Jászberényi József.¹⁰ A forrás ugyan sok új mozgalomtörténeti részlettel a téma nagy történelmi feldolgozottsága okán feltehetőleg nem szolgál, ám e *szabadkőműves dosszié* mindenképpen rávilágít a szabadkőművesség a magyar állam viszonyára az 1930-as évek végén.

A közreadott rövid belügyi jelentés és elemzés arról tanúskodik, hogy a Magyar Királyi Belügyminisztérium szervei (ha úgy tetszik, a korabeli polgári titkosszolgálatok) az igen apró részletekig bezárólag tisztában voltak az illegalitásban működő szabadkőműves mozgalom céljaival, eszmeiségével, pontos történetével, na és persze az immár illegalitásban való működés minden részletével is. Feltérképezték a szervezet külkapcsolatait, figyelemmel kísérték a még illegalitásban is gyakorolt jótékonyági tevékenységeit, és pontosan nyilvántartották a tiltás ellenére továbbra is aktív a tagok számát és névsorát is, melyből kitűnik, hogy igen ismert, prominens értelmiségiek még az illegalitás éveiben is tagjai voltak a szervezetnek. Az olykor igen analitikus hangnemben íródott, helyenként ugyanakkor túlzó állításokat megfogalmazó belügyi iratokból kitűnik, hogy a magyar állam valamely szervének fedett nyomozói konspiratív módon épültek be a szabadkőműves mozgalomba, de legalábbis egy vagy több belső informátor – önként vagy megfélemlítés hatására, ezt nem lehet tudni – folyamatosan jelentett a mozgalom tevé-

⁸ Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1977.

⁹ Vö. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *A szabadkőművesség kézikönyve*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2001.; Uő: *Budapest és a szabadkőművesség*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2005.; Uő: *Szabadkőműves páholyok Budapesten*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2006.

¹⁰ Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

kenységéről a belügyi szerveknek. A közölt források mindenesetre érdekes és tanúságos adalékként szolgálhatnak olvasójuknak mind a magyarországi szabadkőművesség története, mind pedig a Magyar Királyi Belügyminisztérium és a korszakban működik politikai rendészeti és titkosszolgálati jellegű tevékenységet végző állami szervek intézménytörténete szempontjából. Tanúságos tény, hogy a dokumentumoktól finoman szólva sem idegen a korszakra oly jellemző antiszemitizmus sem, amely a szabadkőműves mozgalom és a zsidóság, illetve a cionista mozgalom primitív összemosásával mintha egy országos, de akár világméretű szabadkőműves-cionista összeesküvés lehetőségét vázolná fel, illetve említésre kerülnek benne olyan prominens magyar értelmiségiek, közéleti szereplők is, akik később, 1944-1945 folyamán zsidó származásuk vagy épp embermentő tevékenységük miatt a Holokauszt embertelenségeinek estek áldozatul.

A szövegek közzétételkor a huszadik századi források publikálásának elveit és bevett gyakorlatát követtük. Mivel írógéppel gépelt, a mai magyar olvasó számára is igen jól érthető és követhető iratokról van szó, alapvetően változatlan formában közöljük a forrásszövegeket, ám ahol kellett, apróbb módosításokat hajtottunk végre rajta a magyar nyelv mai helyesírási és központoszási szabályai szerint. A forrás integritása és hitelessége indokolja, hogy azt teljes terjedelmében, mindenfajta érdemi változtatás, felül- vagy alulstilizálás nélkül adjuk közre, stilisztikai javításokat tehát a közölt szöveg nem tartalmaz. S bár a közölt iratok igencsak magukért beszélnek, a forrásanyagot annak jól érthetősége és szabadkőművesség-történeti összefoglalót is nyújtó jellegével együtt magyarázó, illetve helyenként szövegkritikai jegyzetekkel is elláttuk, ahol azt szükségesnek véltük.

A FORRÁS
A SZABADKŐMŰVES DOSSZIÉ

Szabadkőművesek

A háború végéig Magyarországon 83 szabadkőműves páholy és 11 szabadkőműves kör volt.

Az ellenséges megszállás folytán több vidéki páholy szakadt el, s így a magyarországi páholyszakadások után már csak 31 budapesti és 16 vidéki páholy és 1 szabadkőműves kör volt a magyar impérium uralta területen, melyet a magyar királyi belügyminiszter 1920. május hó 18-án kelt 1550/1920 res. számú rendeletével véglegesen fel is oszlatozott.

Az osztrák és a magyar szabadkőművesek között 1926-ban megállapodás jött létre:

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy a magyar kormány betiltó rendelkezése ellenére nem oszlott fel, a páholyszakadások azonban „elaltatták”.

A baráti összejövetel formájában továbbra is fennmaradt páholyszakadások azóta „szabálytalan” páholyszakadásoknak tekintik.

Az új szabadkőművesek 1921-től 1926-ig különböző csehszlovákiai páholyszakadásokban jelentkeztek felvétellel. Ezeket a jelentkezéseket a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége nem nézte jó szemmel, mert nem akarta a „testvéreket” a hűtlenség gyanújának kiténi. Ezért a „Grossloge von Wien”¹¹ vezetőségével történt megállapodás alapján 1926. január 24-én Bécsben megalakult a „Labor” páholy, kizárólag magyarországi testvérek befogadására.

A „Labor” páholy első alapító mestere Herceg Marcell vezérigazgató volt. Herceg a magyarországi szabadkőműves mozgalom betiltása előtt a budapesti „Reform” páholy tagja volt, de már akkor is Bécsben élt. Jelenleg a bécsi Semperit Gummiwaren A. G. vezérigazgatója és a Wimpasig Gummiwarenfabrik¹² vezetője. Dúsgazdag

¹¹ Bécsi Nagypáholy (német)

¹² Wimpasig Gummiwarenfabrik (német)

ember, a bécsi osztrák-magyar kereskedelmi kamara elnökségi tanácsának tagja.¹³ /Lakása: III. Veithgasse 4./

Nyolc éven keresztül a „Labor” páholy képviselte a magyar szabadkőművességet, 1933 végén azonban ezt a páholyt is „elaltatták”, mert a tagok közt különböző ellentétek merültek fel.

„Az elaltatott” „Labor” páholy tagjainak egy része 1934. január 24-én megalakította az „In Labori Virtus”¹⁴ nevű páholyt, mely ma is közös testülete a Bécsben meglepedett és a Magyarországon élő „testvéreknek”.

Ennek a páholynek a vezetője Goldmark Sándor kereskedő /lakása: I. Salagries 12/14., irodája: Fischhof 1/a/. Goldmarknak a magyarországi proletárdiktatúra előtt Budapesten a Rákóczi út 75. sz. alatt volt kalapkereskedése. A kommün bukása után Bécsbe költözött. 1912-ben lépett a „Galiliei” páholyba, és a forradalom alatt a szélsőbaloldali izgatók csoportjához tartozott.

Az „In Labori Virtus”-nak külön állandó helyisége van Bécsben a IV. Schwindgasse 8. sz. alatti előkelő magánpalotában. A palota egy Ettinghausen nevű ügyvéd tulajdona, aki az egész alagsort a magyar szabadkőművesek rendelkezésére bocsátotta. Az alagsornak az utcára néző ablakait utólag befalzták. Itt van a „templom”, ahol a felavatásokat tartják.

A Bécsben élő magyar szabadkőművesek itt tartják minden héten egyszer összejöveteleiket, a Magyarországon élő testvérek pedig ugyancsak itt minden két hónapban egyszer jönnek össze.

1936. március hó 4-én a magyarországi testvérek számára tartott ülésen Fleissig József bankigazgató /lakása: Budapest VI. Benczúr utca 31./ volt az előadó, ugyanakkor 4 új szabadkőművest is felavattak, akik Fleissig társaságában jöttek fel Bécsbe.

¹³ Az Osztrák-Magyar Monarchia ideje alatt, illetve még a Horthy-korszakban is igen gyakran voltak a szabadkőműves mozgalom tagjai a gazdasági élet szereplői, jobbára liberális gondolkodású, prominens gyáriparosok. Ebből a tendenciából következően a korszak nacionalista kormányai előszeretettel látták a szabadkőművességben és annak tagjaiban is igen zavarosan és leegyszerűsítő módon valamiféle nemzetellenes, cionista-zsidó-nemzetközi nagyítókéssé összeesküvés képviselőit. A gondolat ma sem idegen egyes nacionalista elveket valló értelmiségiektől Vö. persze igencsak kritikusan olvasva például Raffay Ernő történész a szabadkőművesség negatív történelmi szerepéről írott, igencsak elfogult könyveivel.

¹⁴ Az In Labori Virtus szabadkőműves páholyt valóban a magyar szabadkőművesség további működésének elősegítése érdekében alapították Bécsben, az 1930-as évek végén. Vö. L. NAGY Zsuzsa: *A magyar szabadkőművesség*, Iskolakultúra, 1994/4, 53-58.

A kéthavonkénti magyarországi összejöveteleken Magyarországról mindig 40-50 szabadkőműves vesz részt, azon kívül legalább kétszer annyi bécsi magyar.

Az összes magyarországi szk. Testvérek száma 300-400-ra tehető, akik az „In Labori Virtus”-hoz tartoznak. Bécsben összesen 16 páholy működik, ezek közül az „In Labori Virtus” egyike a legnagyobb létszámú, legtevékenyebb páholyoknak. Felvételét a „Grossloge von Wien” kebelébe az osztrák szabadkőművesek 1934. márc. hó 24-én tartott XVIII. Bundesversammlungja¹⁵ engedélyezte.

Az „In Labori Virtus”-nak van egy Zürichben élő tagja is: Laczó András író, aki a svájci központ előtt képviseli a magyar szabadkőművességet.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége 1926 óta csaknem ugyanolyan intenzív tevékenységet folytat, mint a forradalmak előtt. Maga a tisztikar sem csinál titkot abból, hogy az illegális működést átmenetinek tartja, melyet – a szabadkőművesség nemzetközi befolyásának nyomására – ismét a nyílt tevékenység fog felváltani.¹⁶

Jelenleg a tisztikar főleg arra törekszik, hogy a szabadkőműveseket összetartsa. A magyarországi páholy munka feladatairól Dr. Balassa József volt nagymester¹⁷ írt egy hosszabb cikket a svájci „Allgemeine Freimaurerliga”¹⁸ által 1935-ben kiadott monográfiában.¹⁹

Ebben a cikkben Balassa megemlíti, hogy a magyar felelős kormányzat eddig mindig elutasított a szabadkőműves működés újbóli engedélyezését. Így intim tevékenységük főleg arra szorítkozik, hogy a szabadkőműves eszméhez hű testvéreket összetartsák, s a

¹⁵ Bundesversammlung (német) = Szövetségi Tanács, egy szabadkőműves nagypáholy választott, az egyes páholyok delegáltjaiból álló testülete.

¹⁶ A magyarországi szabadkőműves mozgalom a tiltó rendelkezések ellenére az illegalitás éveiben is valóban igen aktívan működött.

¹⁷ Balassa József, született Weidinger József (1864-1945), magyar nyelvész professzor, a hazai szabadkőműves mozgalom történetének ismert alakja, számos szabadkőművesség-történeti tanulmány szerzője, az illegalitásban is a mozgalom egyik vezető figurája.

¹⁸ Az Allgemeine Freimaurer Liga nemzetközi szabadkőműves szervezet volt, mely elsősorban német nyelvterületen működött, és a Magyarországon betiltott szabadkőművességet is összekapcsolta a németajkú páholyokkal. Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Az Anschluss és a magyar liberális ellenék*, Történelmi Szemle, 1982/4, 714-739.

¹⁹ A forrás valószínűleg az alábbi tanulmánya utal: BALASSA József: *Die Aufklärung und die Ungarische Freimaurerei [A felvilágosodás és a magyar szabadkőművesség]*, in *Das Jahrbuch des Weltfreimaurerei*, 1935.

szabadkőműves kezekben lévő jótékony intézményeket, továbbá külföldi összeköttetéseiket fenntartsák és az utódállamokban alakított páholyokkal együttműködjenek. Az utódállamokban kialakított páholyokkal való együttműködést elismeri Dr. Balassa József a Posner Oszkár,²⁰ a csehszlovákiai nagypáholy nagymesterének elhunytá alkalmából kiadott emlékfüzetben írott cikkében is. A cikk címe „Begegnung mit Posner”.²¹

A cikk tanúsága szerint maga Balassa²² is több alkalommal részt vett a pozsonyi „Zur Verschwiegenheit” páholy ünnepi összejövetelein Bécsben.

A magyarországi szabadkőművesek nemcsak Pozsonyban, hanem más csehszlovákiai városokban, így Kassán, Prágában, Pilsenben, Karlsbadban, Olmützben, Brünnben, Gablonzban és egyéb városokban is felkeresték és felkeresik a ma is a szabadkőműves testvéreket azoknak a páholyoknak az ünnepségén, amelyek a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyból váltak ki és nyertek önállóságot.

A „Lessing zu den 3 Ringen” nagypáholyának egyébként Magyarországon élő tagjai is van: Dr. Fridmann Ignác ügyvéd, kormányfőtanácsos /Lipót krt. 10./, a magyar-csehszlovák kereskedelmi kamara elnöke.

Ennek a páholyának a tiszteletbeli tagjai Dr. Bakonyi Kálmán, Dr. Balassa József és Pfeiffer Ignác²³ nyugalmazott műegyetemi tanár. Ezek ugyancsak tiszteletbeli tagjai a bécsi „Grossloge von Wien”-nek.

Ez a három egyén nagy szerepet játszik úgy a hazai, mint a nemzetközi szabadkőműves mozgalomban. Egymás közt felosztották a szerepeket, és pedig Bakonyi intézi a magyarországi szabadkőműves intézmények ellenőrzését, Balassa a hazai és külföldi irodalmi

²⁰ Oskar Posner (1878-1932), osztrák származású csehszlovák orvos, író, számos, a szabadkőművesség történetéről szóló mű szerzője, egy ideig a csehszlovák szabadkőműves nagypáholy nagymestere.

²¹ A cikk címe magyarul: *Találkozás Posnerrel*. Könyvészeti adatait sajnos nem sikerült beazonosítani.

²² A forrás érdekes módon nem említi Benedek Marcell (1885-1969) irodalomtörténész professzort és műfordítót, Benedek Elek fiát, aki 1910-ben csatlakozott a szabadkőműves mozgalomhoz, és aki hosszú élete során ugyancsak a magyarországi szabadkőművesség egyik vezéralakjává vált, 1949-ben lett a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy nagymestere, majd a második világháború és a kommunista hatalomátvétel után az ugyancsak illegálisban működő szabadkőművesség meghatározó alakja volt.

²³ Pfeiffer Ignác (1868-1941), vegyészmérnök professzor, a budapesti Műegyetem tanára, a Horthy-korszakbeli liberális értelmiség ismert tagja, alapító tagja többek között a Galilei Körnek is.

tevékenységet és a külföldi testvérszervezetekkel való összeköttetést, Pfeiffer intézi a legfőbb pénzügyi ellenőrzést és a külföldi támogatások megszerzését. Pfeiffer eszközölte ki, hogy a két legnagyobb és leggazdagabb magyar gyárvállalat, az Egyesült Izzógyár és Magyar Általános Kőszénbánya a szabadkőműves intézmények állandó és bőséges támogatója lett. Pfeiffer szerezte meg a nemzetközi izzószálkattell támogatását is, mivel ennek intézésében nagy szerepe van.

A bécsi „In Labori Virtus” páholyban Goldmark Sándor mellett nagy szerepe van egy Somló András nevű fiatalembernek, aki az ifjú szabadkőművesek nemzetközi szövetségének alelnöke. Ismert tagja a páholynek még Vitéz Dezső, a Magyar Általános Kőszénbánya bécsi képviselője. Az „In Labori Virtus” ünnepélyes megnyitása 1934. november 17-én volt /Magyarországról 103-an voltak jelent/, az ünnepi díszszónok Balassa József volt.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy munkaprogramján az alábbi pontokban foglalta össze:

a./ A Szimbolikus Nagypáholy védnöksége alatt álló emberbaráti intézmények fenntartása.

b./ A külföldi testvérpáholyokkal, különösen a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyból született ausztriai, csehországi, romániai és jugoszláviai páholyokkal való jó viszony és együttműködés ápolása.

c./ A leszerelés érdekében és a háborús izgatás ellen indult munka folytatása.

d./ Az emberi jogok védelmében, továbbá a faji és felekezeti izgatás ellen kezdeményezett propaganda kiszélesítése.

e./ Külföldön élő magyar páholytagokkal, valamint a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy külföldi tiszteletbeli tagjaival való baráti kapcsolatok kimélyítése.

f./ A politikai üldözés folytán hazájukból kiüldözött páholytagok támogatása és további letelepülésük elősegítése /Palesztina-munka/.

g./ Az emberi méltóságot és szabadságot sértő politikai mozgalmak elleni küzdelem /fasizmus, horogkereszt/.

A bécsi „Grossloge von Wien” vezetősége már több alkalommal szóvá tette, hogy a budapesti páholyok tagjai szabályszerűtlen működést fejtenek ki. A régi magyar páholyokat annak idején elaltatták, szabályszerű páholyoknak tehát csak azok tekinthetők, amelyek a „Grossloge von Wien” illetékessége alá tartoznak. Ilyen páholy pedig csak egy van: az „In Labori Virtus”.

Ennek a kérdésnek a rendezése ügyében tárgyalt Bécsben Fleissig Sándor és Varró István. A tárgyalás azzal végződött, hogy 1936 évi októbertől kezdve magyarországi páholy többé nem létezik, hanem csak szabadkőműves kör.

A működő páholyok ezentúl kötelesek címük mellé a „páholy” szó helyett a „kör” vagy a „baráti kör” nevet felvenni. Rájuk nézve a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy Alkotmányának a szabadkőműves körökre vonatkozó része irányadó, amely így hangzik: A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védelme alatt dolgozó páholyok rendes tagjai, ha rendes lakhelyükön páholy nincsen, saját páholyaiktól kieszközölt beleegyezés alapján szabadkőművesi kört alkothatnak. Ily szabadkőművesi kör tagja lehet egy helyben lakó, de különböző – elismert –, s a Magyarországi Szimbolikus Nagypáhollyal baráti viszonyban levő szabadkőművesi hatóság védelme alatt dolgozó páholybeli tag is.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy az ilyen szabadkőműves kört – ha ez iránt megkerestetik – védelmébe fogadja és vele közvetlen érintkezésbe lép.

Ez érintkezéssel járó költség fedezése céljából a szabadkőművesi kör a nagypáholy részére fizetendő mérsékelt díjjal megróható. Beligazgatására vonatkozólag köteles házi- és ügyrend megalkotásáról gondolkodni s azt a páholy jóváhagyása alá terjeszteni.

A szabadkőművesi kör működési köre a szabadkőművesi elvek, az alkotmány és alapszabályok által körülírva van. Ezek áthágása vagy megsértése a nagypáhollyal való összeköttetés azonnal megszüntetését vonja maga után.

A magyarországi szabadkőműves mozgalom 3 részre tagozódik, úgy mint:

- 1./ a régi páholytagok és
- 2./ az új szabadkőművesek működésére, valamint
3. / a szabadkőműves egyesületek tevékenységére.

1./ A régi páholyokat de jure elaltatták, de nagy részük de facto ma is működik. A külvilág felé „baráti körnek” nevezik a páholyokat.

A régi páholytagok az „elaltatás” felől rendelkező színleges nagymesteri határozatot csak annyiban respektálták, hogy a rituális szertartásokat számúzték és az új tagok felvételét /a régi páholyok/ beszüntették, mert a szertartások lehetősége nélkül nincs avatás sem.

De egyebekben a régi páholyokban tovább folyik a munka, a nemzetközi kapcsolatok kiépítése, a tagdíjszedés, a karitatív akciók alimentálása²⁴ és a szimbolikus nagypáholy-vezetőség utasításainak végrehajtása, bár tagadhatatlan, hogy a régi páholytagok összejöveleinek legfőbb célját nem az agitatív szempontok képezik, hanem főleg a baráti szellem ápolása és a páholykeretek fenntartása arra az – szerintük – átmeneti időre, amíg ismét nyíltan akcióba léphetnek.

A 16 működő páholy évente egy-egy megbízottat választ, aki a Szimbolikus Nagypáhollyal a kapcsolatot fenntartja. Ezek a megbízottak – a nagymesterrel és helyetteseivel együtt – alkotják a nagypáholy szövetségi tanácsát. A tipikusan szabadkőműves munkát /külföldi összeköttetést/ nem az egyes páholyok végzik, hanem a szövetségi tanács.

2./ Új szabadkőművesek azok a magyar állampolgárok, akik a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy belügyminiszteri feloszlata után valamelyik külföldi páholy kötelékébe vétették fel magukat. Legnagyobb részük a bécsi „In Labori Virtus” páholy tagja.

Az Orsztrák Köztársaság kikiáltása előtt fordított volt a helyzet: a magyar nagypáholy osztrák szabadkőművesek számára alapított

²⁴ táplálása

Budapesten páholyokat, minthogy a szabadkőművesség Ausztriában tiltva volt.²⁵

Az „In Labori Virtus” tagjai részint Bécsben és az emigrációban letelepedett magyarok, részint Magyarország területén élő újságírók, művészek, társadalomtudományi írók, fiatal bankigazgatók és vállalati vezetők, stb. Ezek felavatása Bécsben történt rituális külsőségek mellett, és Bécsben látogatják a páholyösszejöveteleket is. Ezen kívül részt vesznek a külföldi páholygyűléseken is, végül – mint vendégek – látogatásokat tesznek a régi budapesti páholyok összejövetelein is, nagyjából részint előadói minőségben.

A régi és új páholytagok között a legnagyobb különbség, hogy míg a régi tagok többsége szabadkőműves „testvériségét” inkább csak baráti alapon ápolja, addig az új tagok csaknem kivétel nélkül aktív, tevékeny szabadkőművesek, akik megszokták a nélkülös konspirálnak.

A régi páholytagok között sokan vannak, akik az „In Labori Virtus”-ba is felvétették magukat. Ez nem szokatlan jelenség. Már a múltban is gyakori volt az „átiratkozás”, midőn valamelyik szabadkőműves „testvér” kilépett páholyából és egy másik páholyba lépett be. Csakhogy amíg a múltban az ilyen átiratkozást a páholy területéről való elköltözés, vagy pedig a páholytagok között felmerült személyi és világnézeti különbség áthidalása tette szükségessé, addig az „In Labori Virtus”-ba való átlépés ma sokkal többet jelent: a „tespedtségből” való kilépést és a napi küzdelembe való bekapcsolódást.

3./ A szabadkőműves egyesületek /ingyen tej, ingyen kenyér, stb./ a szabadkőműves páholyok lojális, földfeletti fedőszervezetei, amelyekben a régi és az új szabadkőműves páholytagok zavartalan működési lehetőséget találnak.²⁶

²⁵ A szabadkőművesség a XIX. században, már 1795-től, a Martinovics-összeesküvés leleplezése után az Osztrák-Magyar Monarchia idején, egészen annak felbomlásáig valóban be volt tiltva Ausztriában. Magyarországon azonban 1868-tól belügyminiszteri rendelet engedélyezte a szabadkőműves páholyok működését. A sajátos, kettős helyzet a Monarchián belül egészen annak felbomlásáig fennállt.

²⁶ A szabadkőműves mozgalom valóban fenntartott ingyen kenyeret és tejet osztó, jótékonyági egyesületeket, a karitatív munka az illegális éveiben is élénken folyt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 122-123.

Az említett egyesületek keretén belül vált lehetségessé az, hogy a nemzetközi szabadkőművesség új programpontját, a nőknek a mozgalomba való bekapcsolását magyar földön is lehetségessé tegyék. A szabadkőműves szertartás szigorú szabályai nem engedik meg, hogy nőket is avassanak. De arra nem találtak semmi tiltó akadályt, hogy a nők az egyesületi keretben végezzenek szabadkőműves funkciókat. Nálunk több páholyintézményben, főleg az ingyenes-egyesületben a nőknek domináló szerepük van.

1936. évi január hó 22-én a párizsi Grande Loge keretébe tartozó „General Peigné” nevű francia-jugoszláv páholyban a szabadkőművesség közép-európai helyzetéről tartottak eszmecsere-t. Az előadáson két külföldi előkelőség vett részt: a „Jugoszlávia” nevű jugoszláv nagypáholy főmestere, Dr. Milicsevics és az előadóként szerepelt Pierre nevű úr /ez a családi neve/. Ez az előkelő belga származású, de naturalizált cseh állampolgár, s jelenleg az Alliance Maconnique Internationale ügyvezető elnöke. Az előadás első része politikai eszmefuttatás volt, teletűzdelve magyarelleses támadásokkal.

Az előadás második része a cseh, ausztriai, romániai, lengyelországi és törökországi szabadkőművesség helyzetét ismertette, s a csehországi helyzettel kapcsolatban vázolta a magyarországi helyzetet is, és a cseh-magyar kapcsolatokat.

Eszerint Benes²⁷ és Masarik²⁸ szabadkőműves testvérek erőteljes támogatásával megvalósult a csehszlovákiai szabadkőműves egység, és egyetlen nagypáholyban egyesültek, amelynek nemzetmentő feladatai vannak a nemzeti egységesítés terén. Az új nagypáholy első feladata volt még 1935 decemberében, hogy a „legjobban veszélyeztetett cseh végvárakban”, Kassán és Ungvárott megalapítsa és működésbe helyezett az új nagypáholy egy-egy fiókját. Természetes, hogy ezek cseh szellemben dolgozó elemek vezetése alá kerültek, s megszűnt a régi kassai páholy, amelyben a cseh hatóságok és szabadkőművesség nézete szerint „túl sok volt a magyar elem”.

²⁷ Edvard Beneš (1884-1948), a magyarelleses dekrétumairól ismert, a magyarság kollektív bűnösségét valló csehszlovák államelnök (1935-1938, majd 1940-1945) maga is igen ismert szabadkőműves volt.

²⁸ Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937), csehszlovák, pontosabban cseh filozófus és egyetemi tanár, Csehszlovákia első köztársasági elnöke (1918-1935) maga is ismert szabadkőműves volt.

A magyarországi szabadkőművességre vonatkozólag azt adta elő, hogy azok a hazai hatóságok szempontjából jelenleg tolerális állapotban vannak. Előadó szerint a „feudális” Magyarország azért kénytelen eltérni a szabadkőművesek csendes működését, mert amikor New York-ban a Kossuth-szobor leleplezése volt,²⁹ arra az amerikai magyarok meghívták a Szimbolikus Nagypáholyt is, nem tudva, hogy az fel van oszlatva. Erre magyar kormánykörökben nagy zavar támadt, s a nemzetközi komplikációk elkerülése érdekében azóta megengedték a magyar szabadkőművesség rituálé nélküli működését. Sőt, újabban lassan-lassan azt is megengedik nekik – folytatta Pierre –, hogy visszavásárolják a magyar szabadkőművesek saját pénzükön ama tárgyakat, amelyeket annak idején illegálisan elkoboztak tőlük.

Az előadó szerint a magyar szabadkőművesség valódi élete azonban Bécsben zajlik le, a gróf Lónyai vezetése alatt álló „In Labori Virtus” nevű páholyban. Itt avatják fel azokat, akiket a budapesti csoport érdemesnek tart a szabadkőművesség tagjai közé való beiktatásra. Ennek a páholynek a cseh szabadkőművesség és Csehország két szempontból hálás. Garanciákat kaptak ugyanis tőlük – amelyeket azonban nem is kértek –, hogy a magyar szabadkőművesség nem fogja ellenezni a Csehországgal való kibékülést, és hogy minden eszközzel megakadályozzák a Habsburgok visszatérését úgy az osztrák, mint a magyar trónra.

Bizalmasan értesítették az összes magyar szabadkőművest, hogy a legitimizmus ellen harcolni kell annak ellenére, hogy ez a harc véletlenül egyezik a magyar kormány programjával is. Ennek hátterében nem csak világnézeti /köztársasági/ szempontok vannak. Az osztrák legitimisták vezére, Wolff ezredes³⁰ ugyanis hadat üzent a szabad-

²⁹ Az Amerikai Egyesült Államokban élő magyar emigráció tagjai 1927-ben állítottak szobrot New York-ban, Manhattanben Kossuth Lajosnak. Horvay János (1874-1944) szobrászművész alkotása ma is áll, és a Riverside Drive és a 113. utca sarkán található. A szobor valóban jórészt szabadkőműves értelmiségiek kezdeményezésére jött létre, 1927-ben az avatásra magyar kormánydelegációt is meghívtak, azonban a szervezők ragaszkodtak prominens magyarországi szabadkőművesek részvételéhez is, így Balassa József is kénytelen-kelletlen a Horthy-féle küldöttség részeként utazott az Egyesült Államokba. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

³⁰ Gustav Wolff (1870-1963) osztrák katonatiszt és legitimista politikus, meggyőződéses monarchista, az Osztrák Köztársaság I. világháború utáni kikiáltása után a Habsburg-ház restaurációját követelő politikai erők egyik legemblemikusabb vezéralakja. A korszakról és az osztrák legitimizmusról lásd bővebben pl.: FIZIKER Róbert: *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2010.

kőműveseknek, s ő volt az első, aki legelőször követelte Bécsben a szabadkőműves páholyok betiltását. Minthogy ez az akciója nem járt sikerrel, szabadkőműves-ellenes ligát alakított. Erre az akcióra a válasz a szabadkőművesek részéről a legitimizmus elleni harc.

A magyarországi szabadkőműves mozgalomban egykor nagy szerepet játszó egyén szerint nemcsak hazánkban, hanem az egész világon hanyatlott a mozgalom. Időnként egyes országokban egy-egy városban divatba jön, de rövidesen ismét erőtlen lesz. Régi hatalmát nem nyerheti többé vissza. A szabadkőművességnek /:az informátor szerint:/³¹ addig volt jelentősége, míg az egyetlen olyan polgári szervezet volt, mely nemzetközi kapcsolattal rendelkezett. Ma azonban a szabadkőművesség helyét különböző más nemzetközi polgári szervezetek foglalták el, a Páneurópai Unió,³² az Emberi Jogokat Védő Liga, stb., amelyeknek programja körülbelül egyezik a szabadkőműves gondolattal, utóbbinak misztikus formalitásai nélkül, amelyek annyi ellenséget szereztek a páholyoknak.

Ahol a szabadkőművesség időnként erőre kap, mint például jelenleg Szlovákiában, ott is csak helyi érdekek szolgálatában álló emberek és klikkek alkalmi gyülekezeteül szolgál, de a régi politikaszabályozó hatása tehát nincs már.

Az illető szerint tehát nálunk sem annyira a tiltó rendelkezések, mint inkább az általános nemzetközi helyzet hatása alatt szűnt meg a lelkesedés a szabadkőműves mozgalom iránt.

Ezt a nyilatkozatot nem lehet általános érvényű igazságnak elfogadni, mert igaz ugyan, hogy ez a felfogás egyezik a volt páholytagok nagy részének véleményével, mégis nagy számban vannak olyanok, akik a mai stagnációt úgy Magyarországon, mint külföldön csupán átmenetinek tekintik, és bíznak abban, hogy a „divatos politikai jelszavak” letűnése után a szabadkőműves mozgalom visszanyeri régi erejét. Ezek arra hivatkoznak, hogy a kulisszák mögött ma is

³¹ A forrás itt egyértelműen arra utal, hogy a magyar rendvédelmi szervek vagy fedett nyomozót építettek be az illegálisan működő szabadkőműves mozgalomba, vagy egy bizonyos páholytag önként vagy kényszer hatására tett jelentéseket a szabadkőművesek működéséről.

³² Nemzetközi Páneurópai Unió, 1923-ban alakult politikai mozgalom Európa egyesítésére, eszmeiségét elsőként Richard Coudenhove-Kalergi gróf osztrák filozófus (1894-1972) vázolta fel. Eszmei kapcsolata kétségtelenül van a szabadkőművességgel a „testvér léssen minden ember” gondolat révén, azonban egy az egyben szabadkőműves szervezetnek bélyegezni a korszakra oly jellemző leegyszerűsítés és összeesküvéselmélet-gyártás, nem több.

érvényesül a szabadkőműves akarat, és sok nemzetközi akció, mint például a Magyarország elleni bojkott, az olaszellenes hangulat és a palesztinai zsidótelepülés nem fejlődhetett volna a mai színvonalra, ha a szabadkőművesek nem támogatták volna teljes erővel ezeket az akciókat.

A mozgalom jelenlegi vezetői szerint a mozgalom nálunk csak erőforrásait veszítette el, az azonban szerintük inkább előnyös, mint hátrányos a mozgalomra nézve, mert távol tartja azokat, akik annak idején anyagi előnyök és összeköttetések szerzése érdekében léptek be a páholyokba.

Amint a beszámoló elején már említettem, a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy munkaprogramjának fő része a védnöksége alatt álló emberbaráti intézmények fenntartása.

Ilyen emberbaráti intézmények az alábbiak:

Budapesti Szünidei Gyermeküdülő Telep,³³ az intézmény vezetője dr. Kaunitz Lajos tanár (Üllői út 121:), az elnökség tagjai Bakonyi, Balassa, Pfeiffer, stb. valamennyien ismert szabadkőművesek. Zebegegyben van egy nagy ingatlanuk, amely különösen alkalmas szabadkőműves összejövetelekre. Az ilyen zebegegyi „kirándulások”-on volt eset, hogy a bécsi „In Labori Virtus” páholy tagjai csaknem teljes létszámmal megjelentek Goldmark Sándor vezetésével. Ez az intézmény a „Haladás” páholy alapítása.

Országos Gyermekvédő Egyesület³⁴. Az egyesület elnöke dr. Bakonyi Kálmán. A Bajza u. 35. szám alatti ház az egyesület tulajdonát képezi. Itt leányinternátust tartanak fenn 30 leánygyermek részére. Az épület egy része ez az intézet, míg a másik része szabadkőműves célokat szolgál. Itt tartják összejöveteleiket a működő tagok, itt osztják ki a szerepeket egymás közt, és itt jelölik ki esetenként azokat,

³³ A budapesti Szünidei Gyermeküdülő Telep valóban ugyancsak a szabadkőműves mozgalomhoz köthető karitatív intézmény volt, amelynek Zebegegyi ingatlanjában a magyarországi szabadkőművesek 1936-ban körülbelül száz fő részvételével valóban rendeztek egy tanácskozást. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

³⁴ Teljes nevén Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesület, jótékonsági szervezet a Horthy-korszakban, melynek elnöke valóban Dr. Bakonyi Kálmán kúriai tanácselnök, gyakorló szabadkőműves volt, és a jótékonsági egyesület tényleg igen nagymértékben kapcsolódott a szabadkőművesek karitatív tevékenységéhez. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 122.

akiknek 1-1 elhunyt szabadkőműves temetésén gyászbeszédet kell mondaniuk.

A temetési gyászbeszéd egyébként a szabadkőműves tevékenység egyetlen nyilvános formája, de ezt a kötelező szereplést is igyekeznek burkoltan csinálni, ezért vigyáznak arra, hogy a temetésre lehetőleg olyan szónokot küldjenek ki, akit az elhunyt szabadkőműves rokonsága nem is ismerhet.

A Bajza utcai páholyban folynak le a nagyobb összejövetelek. Állítólag itt halmozták fel azokat a „kegyszereket”, amelyeket a Podmaniczky utcai palota berendezésének elárverezése alkalmával titokzatos kezek megvásároltak.

A Bajza utcai palota kiválóan alkalmas titkos összejövetelek. A kapu állandóan zárva van, s idegent egyáltalán nem engednek be arra az ürügyre hivatkozva, hogy ezt az intézkedést a leánynövendékek érdeke követeli.

A palota egyik termét a szabadkőművesek „szentély”-nek használják. Ugyancsak itt tartja évi kongresszusát a nagypáholy, és itt választja meg a külföldi delegátusokat és levelezőket.

A magyarországi szabadkőművesek a múltban rendszeresen eljárak Bécsbe az ottani testvérpáholyok üléseire. A szocialistáknak a bécsi városháza éléről való eltávolítása óta ezt a közösséget azonban nem ápolják. Most már csak a svájci világközpont³⁵ üléseire és a pozsonyi „Lessing zu den 3 Ringen” páholy kongresszusaira küldik ki a magyarországi nagypáholy megbízottait. /:Rendszerint Balassa József szokott egy pár vezető taggal kiutazni.:/

Ez az intézmény is a magyarországi szabadkőművesség egyik fedőszervezete. Az említett egyesület közgyűlésén, amelynek tartására alapszabályszerűen hatóságilag is kötelezve vannak, tulajdonképpen nem egyebek, mint szabadkőműves kongresszusok, szövetségi tanácsi és ítélőszéki ülések, vakolások, stb.

A magyarországi szabadkőművesség alapszabályai az úgynevezett „alkotmány” értelmében a szabadkőműves nagypáholy, valamint az összes páholyok minden év június 26-án gyűlést tartoznak tartani. Ez a nap /:János napja:/ a magyarországi Szimbolikus

³⁵ A szabadkőművesség nem világszinten centralizált mozgalom, így a forrás itt nyilván túloz, valamiféle világmérető szabadkőműves összeesküvést feltételezve. t feltételezve.

Nagypáholy alapítási évfordulónapja. A júniusi gyűlés megfelel az évi kongresszusnak. Ezeket a kongresszusokat a feloszlatás óta is minden évben megtartották. Első éveken csak magánlakásokban, később a Bajza utca 35 szám alatti házban. Az 1936-ban tartott kongresszus 3 napig tartott /június 26, 27 és 28:/. Június 26-án a Bajzai utcai házban megtartotta kongresszusát a Szimbolikus Nagypáholy; a következő nap ugyanott a demokráciatábor. Külön összejövetelek voltak magánlakásokon és a „Pesti Lloyd” Társulat székházában. Végül június 28-án a „szünidei gyermekügyelő telep” zebegényi nyaralójában, ami kifelé úgy szerepelt, mint a zebegényi gyermeküdülő telep közgyűlése. Ezen részt vettek a bécsi páholy tagjai is.

A Bajza utca 35 szám alatt épületben szabadkőműves könyvtárát is létesítettek. A legtöbb könyvet Gergely könyvkereskedő /:Grill:/, Hatvani Lajos³⁶ és Balassa József adományozták a könyvtárnak. Tervbe vették egy szabadkőműves múzeum felállítását is.

Az „Országos Gyermekvédő Egyesület” Laufer Sándor, a „Halaadás” páholy volt nagymesterének az alapítása.

Az „Ingyen Kenyér Egyesület”-et a „Minerva” páholy alapította.

Az „Ingyen Tej Egyesület” ugyancsak a „Minerva” páholy alapítása.

A „Nyomorék Gyermek Otthona”-t a Deák Ferenc páholy alapította és tartja fenn.³⁷

Az „Ingyen Kenyér Egyesület”-et jelenleg a Neuschloss páholy tagjai tartják fenn, összejöveteleiket Kovács Róbert sírkőgyáros Újpesti rakpart 12. szám alatti lakásán tartják. Igen aktív tagok itt Gábor Ignác fiúintézeti tulajdonos, Gárdonyi, stb. Idetartozott Madzsar József³⁸ is.

Az „Ingyen Tej Egyesület” vezetője Deutsch Ernő orvos, Tisza István út 12 szám alatti lakos.

³⁶ Báró Hatvany Lajos, született Deutsch Lajos, a zsidó származású író, szerkesztő és irodalmi mecénás (1880-1961) maga is szabadkőműves volt, a mozgalom egyik ismert és elismert tagja.

³⁷ A Nyomorék Gyermek Otthona is valóban a szabadkőműves mozgalom karitatív tevékenységéhez kapcsolódott. Az egyesület elnöke, Morvay Izsó textilgyáros valóban a Deák Ferenc páholy tagja volt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 123.

³⁸ Madzsar József (1876-1940 vagy 1944), orvos, társadalomkutató, kommunista szociálpolitikus. Az 1930-as években a Szovjetunióba emigrált, azonban a sztálini diktatúra idején letartóztatták, koncepciót perbe fogták és máig nem bizonyos, hogy 1940-ben vagy 1944-ben, végül kivégezték.

A budapesti skót református egyház védnöksége alatt álló iskola / Vörösmarty u. 49-51:/ kifejezetten szabadkőműves intézmény, s már akkor is az volt, amikor a magyarországi szabadkőműves mozgalom nem is létezett. 1886. március 21-én, amikor a János-rendi és skót rítusú szabadkőműves páholyok egyesületek, a Vörösmarty utcai iskola is a Szimbolikus Nagypáholy irányítása alá került. Az iskola igazgatónője, Rau Erzsébet Rau Gottlóbnak³⁹, az elhunyt szabadkőműves nagymesternek a húga.

Magyar Miklós fővárosi bizottsági tag naponta ingyen levest osztogat az Almásy téren a környék szegényei részére. Költségei fedezésére tehetős szabadkőművesektől kap hozzájárulásokat. Rendszeresen az Angol-Magyar Bank több szabadkőműves igazgatója támogatja ezt az akciót.

Szabadkőműves befolyás alatt állnak a következő intézmények is:

Erzsébet Népakadémia, Népoktatási Kör, Néptanulmányi Társaság /:elnöke Vikár Béla:/,⁴⁰ Szabad Líceum, Országos Pártfogó Egyesület, Leányanyák Otthona, Nyomorék Gyermekek Otthona, Vándordiók Egyesület, Hajléktalanok Menhelye, Izraelita Fiúárvaház.

A szabadkőműves jótékonyági egyesületek önálló működésüket beszüntették, mivel a fennálló rendeletek megnehezítették, sőt, sok esetben lehetetlenné tették a gyűjtést.

Ezért Dr. Bakonyi Kálmán 1936. évi nagymester elhatározta, hogy a gyűjtési akciókat a saját kezében központosítja. Ő az elnöke ugyanis az Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesületnek, s így a szabadkőműves jótékonyági akciókra érkező összes adományokat ennek az egyesületnek a nevére számolják el.

A Postatakaréknál 11987, 21331, 21287, 10754, 11206 és 2560 számú csekkszámlákon folynak be a szabadkőművesek részére szánt adományok. A jelzett számlák az Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesület, az Ingyen Kenyér és Ingyen Tej Egyesületek és Dr. Balassa József nevére szólnak.

³⁹ Rau Gottlob (1861-1921), zsidó származású magyar kőszénbányaigazgató, az 1919-20-as forradalmak alatt szénelosztási kormánybiztos, 1919-ben szabadkőműves nagymester. 1921-ben, Velencei útja során hirtelen halt meg, halála kapcsán Horthy Miklós kormányzó is részvétét nyilvánította a családnak. Húga, Rau Erzsébet valóban a Vörösmarty utcában működő egyházi iskola igazgatónője volt.

⁴⁰ Vikár Béla (1859-1945), néprajztudós, népzene kutató, műfordító, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, többek között a Kalevala magyar fordítója.

A külföldi testvérpáholyok felszólítására a magyarországi szabadkőművesek is külön alapot létesítettek a Németországból kiüldözött zsidók és politikai emigránsok részére.

Az alapot hivatalosan „Kultur Fond”-nak nevezik. Elszámolása a Gyermekebarát Egyesület keretében történik. Az alap kezelője Feleki Géza⁴¹ hírlapíró, a Magyar Hírlap munkatársa és Dr. Hajdu Miklós, a Magyar Tudakozó Egylet vezérigazgatója.

A magyarországi szabadkőművesek az említett jótékonyági intézményeken kívül olyan nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező intézményeket is támogatnak, ahol a nemzetközi irányítás a szabadkőművesek kezében van. Ilyenek a következők:

„Cionista Mozgalom”. A nemzetközi cionista mozgalom minden reprezentánsa tagja valamely szabadkőműves páholy.⁴² A magyarországi cionista mozgalom szintén szabadkőműves irányítás alatt dolgozik, amióta a palesztinai zsidó állam gondolatának megvalósítását a nemzetközi szabadkőművesség felvette célkitűzései közé⁴³. Igaz, hogy nálunk a szabadkőművesek és cionisták együttműködését megnehezíti, hogy az itteni cionista vezetők /:Miklós Gyula, Korein Dezső⁴⁴, stb.:/ azelőtt nem voltak szabadkőművesek, és a volt páholytagok csak azokat tekintik igazi szabadkőművesnek, akiket még a Szimbolikus Nagypáholy feloszlata előtt szabályszerűen felvettek valamelyik páholy kötelékébe. A kérdést úgy oldották meg, hogy egy összekötő emberben állapodtak meg, Beregi Ármin mérnök személyében, aki régi páholytag, cionista és a „Magyarországi Palesztina Szövetség” elnöke. Az ő feladata gondoskodni arról is, hogy Palesztinába lehetőleg csak szabadkőművesek vándoroljanak ki. Az együttműködést viszont nagyon megkönnyíti az a körülmény, hogy a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy nagymestere, Pfeiffer

⁴¹ Feleki vagy Feleky Géza (1890-1936) magyar újságíró, író, esztéta, a Magyar Hírlap főmunkatársa, a polgári radikalizmus jeles képviselője volt.

⁴² Igen túlzó leegyszerűsítés, habár a prominens zsidó értelmiségiek között is kétségtelenül voltak szabadkőművesek, többek között a mozgalom liberális-egalitárius eszmeisége okán

⁴³ A magyarországi cionista mozgalom és a szabadkőművesség ilyenét leegyszerűsítő összehasonlása egyértelműen a korszakra jellemző antiszemizmus terméke, melytől láthatólag a közölt forrás-szöveg sem mentes.

⁴⁴ Korein Dezső (1870-1944), textilkereskedő, prominens magyar zsidó értelmiségi, a budapesti és a szombathelyi izraelita hitközségek vezetője, a magyarországi cionista mozgalom tagja, a Szombat-Almanach zsidó hitéleti újság szerkesztője, 1944-ben, a Holokauszt áldozataként lelta halálát.

Ignác /:nagy mesterré való felavatása még ezután fog megtörténni:/ maga is cionista vezér.

A fennálló kapcsolatra jellemző, hogy a nemzetközi szabadkőművesség felhívást intézett az összes szabadkőműveshez, hogy Palesztinába település céljaira vásároljanak parcellákat.

„Békemozgalom”. Hollandiában „Humanitas” elnevezés alatt egyesületet alakítottak azzal az állítólagos célkitűzéssel, hogy küzdenek háború esetén a polgári lakosság bombázása ellen.

Ez az egyesület minden nagyobb világvárosban, így Budapesten is irodákat alakított. Ez a fiók nálunk a „Magyar Béke Egyesület”, amely Dr. Auer Pál⁴⁵ /:A Demokrácia páholy helyettes főmestere és a francia szabadkőműves nagypáholy tiszteletbeli tagja:/ és Dr. Vámbéry Ruzstem⁴⁶ vezetése alatt áll. Antimilitarista propagandát folytató szabadkőműves intézmény, nagy hirdetője a francia-cseh külpolitikai orientációnak.

Pesti Lloyd Társulat⁴⁷

Mindkét testület prononszírozott⁴⁸ szabadkőműves szövetkezés.

A „Halálbüntetés Elleni Mozgalom”,⁴⁹ amelyet Magyarországon Vámbéry Ruzstem és több más ismert szabadkőműves ügyvéd tart kezében.

„Schalaraffia”.⁵⁰ Epikurista filozófiai társaság, amelynek tagjai között Magyarországon nyugalmazott katonatisztek is vannak.

⁴⁵ Auer Pál (1885-1978), nemzetközi jogász, író, műfordító, 1926-tól a Magyar Békeegyesület elnöke. 1946-tól párizsi magyar nagykövet, 1947-től emigrációban élt tovább Franciaországban, és haláláig a magyar politikai emigráció egyik meghatározó alakja maradt.

⁴⁶ Vámbéry Ruzstem (1872-1948), magyar jogász, ügyvéd, író, polgári radikális újságíró, Vámbéry Ármin távolkelet-kutató fia, szabadkőművességére azonban nincs konkrét írásos bizonyíték a szabadkőművesek megfigyeléséről szóló, bizonyosan torzító belügyi iratokon kívül.

⁴⁷ A Pesti Lloyd Társulat 1853-ban alakult kereskedelmi egyesület, melynek célja a magyarországi kereskedelem fellendítése volt. Gazdasági tevékenységük mellett a Pester Lloyd című lapot is kiadták. Átfedése a szabadkőművességgel annyiban volt, hogy tőkésék, gyáriparosok, a gazdasági élet szereplői az Osztrák-Magyar Monarchia korában, és persze később is, egészen 1945-ig igen gyakran voltak tagja a szabadkőműves mozgalomnak is.

⁴⁸ prononszíroz (régies, a latin pronunciatióból, német közvetítéssel) = hangsúlyoz, kiemel.

⁴⁹ Vámbéry Ruzstem ügyvédként és humanista elveket valló értelmiségiként valóban egyik vezéralakja volt a magyarországi halálbüntetésellenes mozgalomnak.

⁵⁰ A Schlaraffia 1859-ben alapított, alapvetően német nyelven működő, nemzetközi filozófiai baráti társaság, mely alapvetően azt vallja, hogy az emberi élet és a világ humor nélkül nem érthető meg. Kapcsolatban a szabadkőművességgel csak humanista eszmeiségét tekintve áll, bár a történelem során kétségtelenül sok értelmiségi mindkét mozgalom tagja volt párhuzamosan. A mozgalom címerállata az uhu, mely egyszerre jelképezi a bölcsességet, a toleranciát és a humort. Érdekesség, hogy a náci háborús bűnös, a Holokauszt logisztikai megszervezője, Adolf Eichmann is tagja volt a mozgalomnak.

Az „Emberi Jogokat Védő Liga”⁵¹ kifejezetten szabadkőműves alakítás. A Genfben székelő nemzetközi szabadkőműves egyesülés, az „Association Maconique Internationale” már 10 évvel ezelőtt ki- mondta, hogy a Liga célkitűzéseit teljes egészében magáévá teszi, és azok teljesítésére minden szabadkőművest kötelez.

„Good Templar Rend”⁵², amely hivatalosan az alkoholizmus ellen küzd, a valóságban ezen tevékenység mellett komoly szerepe van az itteni szabadkőműves mozgalomban, főleg a páholyok nemzetközi összeköttetésének fenntartásában. A rend főtitkára egy dr. Robicsek nevű ügyvéd, akinek lakásán van a központ. Az igazi vezetője a rendnek Gerő Ödön⁵³ hírlapíró, ismert szabadkőműves mester, aki- nek nagy szerepe volt a páholyok 1918. októberi tevékenységében. A Good Templar Rend a Király utca 82 szám alatti klubhelyiségben tartja zártkörű előadásait, amelyeken többnyire külföldi előadók vesznek részt. A rend fővédnöke Ossian Lang⁵⁴, a New York-i nagy- páholy főmestere.

A fenti nemzetközi akciók közé sorolhatók még a páneurópai és a Duna-konföderáció mozgalom és a Feministák Egyesülete. Ez utóbbi egyesület Magyarországon a Szimbolikus Nagypáholy védnöksége alatt intenzív háborúellenes propagandát fent ki. 1938. január 26-én tartott évi közgyűlésén díszelnökké választották Dr. Balassa Józse- fet, a nagypáholy helyettes nagymesterét, és ezzel teljessé vált az egyesület és a nagypáholy kapcsolata. Összejöveteleiket és előadá- saikat az Országos Iparegyesület gróf Zichy Jenő utca 4 szám alatti

⁵¹ Az Emberi Jogokat Védő Liga ugyancsak valóban szabadkőműves kötődésű humanitárius szer- vezet volt. Elnöke Auer Pál volt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 121.

⁵² A Good Templar Rendet, az alkoholelles mozgalom nemzetközi társadalmi szervezetét 1852-ben New Yorkban alapították. Magyarországon a Good Templar rend 1901 augusztusában alapította meg első páholyát. A szabadkőművesség analógiájára, azzal szoros átfedésben, páholyokba szerve- ződve működött, vezetője, a Nagytemplár, az amúgy prominens szabadkőműves társadalmtudós, Madzsar József volt.

⁵³ Gerő Ödön (1863-1939), született Grünhut Ödön, mérnök, újságíró, író, a Pester Lloyd belső munkatársa. Részt vett az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat megalapításában. Az ő meghívására járt Budapesten Ibsen norvég drámaíró. Ugyancsak ő vetette föl elsőként a leánygimnáziumok létesítésének ötletét, amivel vitákat váltott ki.

⁵⁴ Ossian Herbert Lang (1865-1975), amerikai szabadkőműves neveléstudós és történész, egy ideig valóban az egyik New York-i páholy főmestere, aki többek között monográfiát publikált a New York állam területén működött szabadkőműves páholyok történetéről (*History of Freemasonry in the State of New York*).

helyiségben tartják. Ez a helyiség a budapesti szabadkőművesek és a védnökségük alatt működő szervezetek állandó tanyája.

A Feministák Egyesülete⁵⁵ Vámbéry Melanie⁵⁶ elnök irányítása és a francia Ligue de Droit de l'Homme anyagi támogatása mellett 2 év óta semmi mással nem foglalkozik, mint háborúellenes propagandával. Összeköttetésben áll Európa összes antimilitarista egyesületével. A taggyűjtés során főleg az aktív politikusok feleségeihez és egyéb női hozzátartozóihoz igyekeznek közel férkőzni. Az összejövetelek és előadások során főleg arról folyik a vita, hogy miként lehetne megakadályozni Magyarországnak a jövő háborújába való bekapcsolódását.

Az egyesületnek állítólag nagyon sok kommunista tagja is van, elsősorban az egyetemi hallgatónők soraiból. Összejöveteleiken igen sok fiatalkorú középiskolai diákleány is részt szokott venni.

A magyarországi szabadkőművesek nagy eseménynek tartják Bakonyi Kálmán és Balassa József születésnapjait. Ezeken a napokon /: február 10 és március 13:/ a Bajza utca 35 szám alatti székházban ünnepélyes összejöveteleket szoktak tartani, amelyeken a „Grossloge von Wien” is kiküldöttekkel képviselteti magát. Az 1936. évi március hó 13-án megtartott összejövetelen 233-an vettek részt, s az ünnepeltet Dalnoki-Kovács Jenő, az Országos Iparegyesület igazgatója a Korvin Mátyás páholy nevében köszöntötte fel.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy egyik fő munkaprogramja a külföldi páholyokkal való együttműködés és a baráti kapcsolatok kimélyítése.

Legnagyobb súlyt helyeznek a csehszlovákiai páholyokkal való együttműködésre. Ennek oka főleg az, hogy a nemzetközi szabadkőműves mozgalom irányítását a csehek ragadták magukhoz, és a páholyok nemzetközi irodáját, az A. F. L. /:Allgemeine Freimaurer Liga:/-t és az A. M. I.-t is Prágába helyezték át.

⁵⁵ 1904-ben alapított nőjogi és jótékonyági egyesület. A szervezet töredékesen fennmaradt fondja megtalálható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 999.

⁵⁶ Vámbéry Melanie (1882-1945) nőjogi és filantróp aktivista, a magyar feminista mozgalom egyik vezéralakja, egy ideig Kunfi Zsigmond, a Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosának felesége, Vámbéry Armin távolkelet-kutató testvére, Vámbéry (Wamberger) Sándor lánya, Vámbéry Rusztem unokatestvére, a Feministák Egyesülete elnöke, 1945-ben a Holokauszt áldozataként halt meg.

Amikor ugyanis Ausztriában a jobboldal került uralomra, a szabadkőművesség helyesebbnek látta, ha a bécsi szabadkőműves nemzetközi fórumokat onnan kitelepítik.

Először Párizsba, majd Svájcba akarták azokat vinni, de előző helyen francia jobboldali mozgalmak, utóbbi helyen a páholyok feloszlataása érdekében megindult populáris akció ezt megghiúsította.

Olyan országra volt tehát szükség, ahol az állam vezetői a páholyokból kerültek ki, s emellett a páholyellenes mozgalom jelentéktelen. Így esett a választás Csehországra, ahol úgy Masarik, mint Benes és Hodzsa⁵⁷ tárt karokkal várták a külföldi mestereket.

1936. augusztus 27-től 31-ig 3 napos konventet tartott Prágában úgy az A. F. L. mint az A. M. I.

Az A. F. L. gyűlésein részt vettek magyar delegátusok Balassa József vezetésével.

Az A. M. I. elnöke, Constant Piere csehszlovák nagymester lett. Az A. F. L. elnöke tovább is Fritz Uhlmann⁵⁸ svájci nagymester maradt, de a cseheknek az a törekvése, hogy ebbe az állása is cseh állampolgárt juttassanak be.

A magyar szabadkőműveseket mindezek a dolgok nem zavarták, és így továbbra is hűségesen statisztálnak Csehország, Benes és Hodzsa ünnepléséhez. Szervezeti ügyükben elfogadják a most már teljesen cseh befolyás alá került nemzetközi szabadkőműves központok utasításait.

A prágai szabadkőművesek az összeomlás után különböző, a „Nagy Orient” felsőbbbsége alatt álló, de egymástól független páholyokban csoportosulnak. A páholyok egységes szervezetbe való tömörítése 1935 őszen történt meg.

A két nagy cseh páholy, a „Komensky” és az „Október 28” nevű páholyok nagymestereinek, Lanynak és Benesnek sikerült felekezetre és nemzetiségre tekintet nélkül az egységet megteremtteni a Brüxi páhollyal, amely a németvidéki páholyok közül jelentősebb szerepet visz. 1935. október 28-án létrejött a németvidéki és a csehországi páholyok általános egyesülése.

⁵⁷ Milan Hodža (1878-1944), csehszlovák politikus, újságíró, 1935-1936-ban Csehszlovákia miniszterelnöke.

⁵⁸ Fritz Uhlmann (1881-?), svájci orvos és gyógyszerész, szabadkőműves nagymester, aki egy ideig valóban volt az Allgemeine Freimaurer Liga elnöke is.

Az úgynevezett „Nagy Nemzeti Páholy” alakuló ülésén pedig megtörtént a pozsonyi és a kassai páholyok szerves bekapcsolása is. Ez az egyesülés Krausz, Seracky és a kommunista Tausszig⁵⁹ műve.

A csehszlovákiai páholyok munkájában vezető szerepet játszik Fazekes Skoda-igazgató.

A csehországi magyarok leginkább a következő páholyokba vannak beszervezve: Pozsonyban a „Hallgatagság”, „Testvériség” és „Lessing zu den drei Ringen”, Prágában a „Humanitas”, felvidéken pedig a „Hegyvidék”, „Gömör”, „Szepes” és „Ressurexit” elnevezésű páholyokba.

Ezek a páholyok egy új közös székhelyet alakítottak Märisch Ostrauban, és ott „A Magyar Nap” címmel szabadkőműves folyóiratot indítottak.

Prágában az ottani „Svobodny Zednár” című újság mellékleteként „A szabadkőműves” címmel magyar nyelvű melléklet jelenik meg. Ugyancsak ennek a lapnak a németnyelvű melléklete a „Der Freimaurer”. A lap a csehszlovák Nemzeti Nagypáholy hivatalos orgánuma. A magyarországi előfizetési díj szokatlanul magas: évi 50 pengő. A budapesti főmegbízott: Gergely Rezső, a Grill-féle könyvkereskedés tulajdonosa.

A magyarországi szabadkőművesek a romániai magyar szabadkőművességgel is szoros kapcsolatot tartottak fenn.

A romániai magyar városokban működő páholytagokkal azonban ezt a kapcsolatot nem a páholyokon, hanem az erdélyi szabadkőműves kultúregyesületeken keresztül ápták.

A legnagyobb erdélyi magyar szabadkőműves kultúregyesülete a kolozsvári „Ady Endre” Társaság, amelyet szabadkőművesek hívtak életre, és ezek használták fel az egyesület keretét, hogy a csonka-magyarországi és az utódállamokbeli magyar szabadkőműves íróknak, költőknek és intellektueleknek közös propagandaszervezetet nyújtsanak.

Az erdélyi szabadkőműves páholyoknak – az Ady Endre Társaságon keresztül – számtalan magyarországi tagja volt. Azok a

⁵⁹ Feltehetőleg Josef Taussig (1914-1945) kommunista csehszlovák íróról és újságíróról, a Pravo című kommunista lap szerkesztőjéről lehet szó a forrásban. A németek 1944-ben családjával együtt deportálták, 1945-ben, a Holokauszt áldozataként halt meg a flossenbürgi koncentrációs táborban.

magyar írók, művészek, akik Erdélybe utazgattak /: mint például Zsolt Béla,⁶⁰ Karinthy Frigyes,⁶¹ báró Hatvany Lajos, Fehér Artur,⁶² stb.:/ az Ady Endre Társaság⁶³ útján testvéri kapcsolatokat tartottak fenn az ottani szabadkőműves mozgalommal is, és részt vettek az ottani páholy-összejöveteleken. Hatvany Lajos például mecénása a kolozsvári páholy mozgalomnak is, és az Ady Endre Társaságnak.

Az Ady Endre Társaság budapesti összekötője Szirtes Andor⁶⁴, a „Szocializmus” munkatársa, pozsonyi megbízottja pedig Szalatnay Rezső⁶⁵, aki egyik vezetője a szlovensko-i páholymozgalomnak és a „Sarló” szervezkedésnek.

Az Ady Endre Társaság vezetője, Jancsó Elemér⁶⁶ 1936 decemberében könyvet adott ki a „A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe”⁶⁷ címen.

A román kormány 1937 elején betiltotta az erdélyi magyar szabadkőműves páholyok működését⁶⁸ /:12 városban összesen 14 páholy működött:/. Ezek akkor mind a magyarországi nagypáholy fennhatósága alá tartoztak. Kiszakítás után a bukaresti nagypáholy fennhatósága alá helyezték magukat.

⁶⁰ Zsolt Béla (1898-1949), született Steiner Béla, a Nyugat második nemzedékéhez sorolt író, polgári radikális újságíró, feltehetőleg 1934-ben került kapcsolatba a szabadkőműves mozgalommal. Zsidó származása okán a második világháború alatt behívták munkaszolgálatra, ahonnan 1945-ben betegen tért haza. 1945-től a Magyar Radikális Párt társelnöke, 1947-től országgyűlési képviselő.

⁶¹ Karinthy Frigyes (1887-1938), az ismert magyar író maga is szabadkőműves volt.

⁶² Feltehetőleg Fehér Artúr (1886-1945) színművészre utal a forrás, aki többek között a Vígszínház tagja volt, illetve rendszeresen járt külföldre és rendezett magyar irodalmi esteket.

⁶³ Az Ady Endre Társaság 1919-ben, rögtön a költő halála után, az ő tiszteletére alakult nagyváradi irodalmi és művészeti egyesület volt, alapvetően liberális erdélyi magyar értelmiségi kör, mely valóban szoros kapcsolatban állt a szabadkőművességgel, főleg a kolozsvári magyar Unio páhollyal, amely az erdélyi magyar szabadkőművesség anyapáholya volt. A szervezet titkára ekkoriban valóban Zsolt Béla volt. Vö. BAKÓ Endre: *A nagyváradi Ady Társaság*, Alföld, 1979/5, valamint JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

⁶⁴ Szirtes Andor (1907-1943), újságíró, publicista, a Horthy-korszak ismert, marxista elveket valló, rendszerkritikus újságírója.

⁶⁵ Szalatnay Rezső (1904-1977), felvidéki születésű író, műfordító, irodalomtörténész, tanár, a Horthy-korszakbeli baloldali-liberális értelmiség ismert képviselője. Számos írásában népszerűsítette a cseh és a szlovák irodalom eredményeit, illetve a magyar irodalommal való kapcsolatukat.

⁶⁶ Jancsó Elemér (1905-1971), irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, 1945-től haláláig a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem magyar irodalmi tanszékének tanszékvezető professzora, irodalomtörténeti munkája elsősorban a felvilágosodás és a reformkor irodalmának és művelődéstörténetének értelmezésére terjedt ki.

⁶⁷ Jancsó Elemér valóban 1936-ban publikálta Kolozsváron *A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe* című művelődéstörténeti monográfiáját, mely máig a magyarországi szabadkőművesség történetének egyik alapos és értékes összefoglaló műve.

⁶⁸ Romániában 1937-ben valóban betiltották a szabadkőművesség működését, így értelemszerűen az erdélyi magyar páholyok működését is.

A romániai politikai fordulat újabb gondot okozott a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetőségének. A feloszlató rendelkezés elsősorban a magyar kisebbségi páholyokat érintette. A romániai magyar páholyok vezetősége akkor küldöttséget küldött Budapestre tanácsért, hogy mihez tartsák magukat a rendelettel szemben. A magyar páholyvezetőség akkor még könnyen tudott tanácsot adni. Pár nap alatt megállapíthatták, hogy a Tatarescu-kormány⁶⁹ rendelkezése csak formai jellegű volt: a szélsőjobboldal kívánságára adta ki a rendeletet, de nem volt szándékában, hogy a páholyok működését komolyan akadályozza. Az erdélyi magyar páholyok tehát – kevesebb nyilvánosság mellett – tovább folytatták működésüket. De Goga Oktávián⁷⁰ kinevezése fordulatot hozott a szabadkőműves mozgalomban is. A páholyok nem mernek működni, és a főmesterek a már kitűzött összejöveteleket is bizonytalan időre elhalasztották.

A magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége Pfeiffer Ignác elnöklete alatt tartott ülésén kimondta, hogy a budapesti anyapáholy kötelessége a bajba jutott erdélyi mozgalom megsegítése. Sürgős utasítást küldtek tehát Erdélybe, amely úgy szól, hogy ideiglenesen minden akciótól tartózkodjanak, csak az ad hoc bizottság figyelje a szabadkőműveséget érdeklő fejleményeket. Ha nem változik a mai szabadkőműves-ellenes irányzat, akkor elkerülhetetlen a mai páholyok tényleges átalakítása és a mozgalmak külföldi nagypáholyokhoz kapcsolása, vagyis annak a formának a módosítása, amelyet a magyarországi mozgalom számára is bevezettek az „In Labori Vitrus” által.

/A kolozsvári Unió szabadkőműves páholy tagnévsorát lásd a /alatti mellékletben./

1937. március végén a jugoszláviai szabadkőműves páholyok „Alkotás”, „Stella Orientalis”, „Jövendő” és „Auróra” küldöttsége Budapesten járt, s tisztelegő látogatást tett Bakonyi Kálmánnál és Balassa

⁶⁹ Gheorghe Tătărescu (1886-1957), román politikus, 1934-1937, valamint 1939-1940 között románia miniszterelnöke, 1945-1947 között románia külügyminisztere.

⁷⁰ Octavian Goga (1881-1938), román költő, drámaíró, antiszemita is nacionalista politikus, 1919-1926 között több miniszteri tisztséget is betöltött, 1937-1938-ban rövid ideig Románia miniszterelnöke, nevéhez számos, a zsidóság és a trianoni békeszerződés után Romániában rekedt erdélyi magyarság jogait csorbító intézkedés kapcsolódik. Érdekes módon egy ideig Ady Endre barátja volt, akinek halála után megvásárolta az Ady házaspár csucsai kastélyát.

Józsefnél. A küldöttség vezetője Dr. Várady Imre⁷¹, a jugoszláviai magyar párt elnöke volt, aki a vajdasági írók budapesti hangversenyén is szerepelt mint az ottani magyar írók vezetője. Várady és Bakonyi a két ország baráti közeledésének előkészítéséről tárgyalt. Várady referált arról is, hogy a jugoszláviai magyar szervezetek csaknem kivétel nélkül szabadkőműves irányítás vagy befolyás alatt állnak. Várady a nagykanizsai „Munka” páholy vezetőinél is látogatást tett. A nagykanizsai testvérek közül többen vettek részt már jugoszláviai páholyok évi közgyűlésén is.

A magyarországi szimbolikus nagypáholy vezetősége aggodalommal értesült arról, hogy – nyilván olasz befolyásra – jugoszláviai szabadkőművességet is a felosztás veszélye fenyegeti. Jugoszláviában is elsősorban a magyarokat érintené az intézkedés, még inkább, mint Romániában, mert míg Erdélyben főleg a zsidók tömörültek a magyar páholyokban, addig Jugoszláviában a magyar főmesterek egyben az ottani magyar párt vezetői is.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy január 5-én hivatalos átíratot kapott a jugoszláviai nagypáholy kötelékébe tartozó magyar páholyok vezetőségétől, melyben ezek értesítik a magyarországi páholytestvéreket, hogy a kedvezőtlen viszonyok miatt az ottani páholyok, tehát úgy a szerb, mint a német és magyar páholyok is, ez év elejétől további intézkedési szüneteltetik tevékenységüket.

A párizsi magyar szabadkőművesek a 8. rue Puteauchs alatt lévő „Les Amities Internationales” páholyban tömörültek.

Magyarországon jelenleg a következő szabadkőműves páholyok, illetve körök működnek:

Archimedes, amely jelenleg „Péntek esti asztaltársaság” néven működik. Ez a páholy volt a legkisebb a budapesti páholyok kö-

⁷¹ Várady Imre (Katalinfalva, 1876. márc. 1. – Nagybecskerek, 1959. márc. 5.): vajdasági magyar politikus, ügyvéd. Már egészen fiatalon bekapcsolódott az ellenzéki Függetlenségi Párt munkájába. 1939-ben mint egyetlen magyar szenátor képviselte a magyar kisebbséget a belgrádi országgyűlésben. A II. világháború befejezése után beválasztották a Népfront vezetőségébe. Később magas életkora miatt visszavonult a politikai élettől.

zött. Régi tagjai között Kunfi,⁷² Varjas,⁷³ Lengyel,⁷⁴ Rónai⁷⁵ és Klein⁷⁶ népbiztosok neveivel találkozhatunk. Mostani összejöveteleiken csaknem kivétel nélkül gazdag emberek vesznek részt. Az asztaltársaság elnöke Illés Marcell dúsgazdag magánzó /lakás: Bécsi utca 5/. A tagok között vannak: Magyar Bertalan, a Magyar Konfekcióművek Rt. alelnök-igazgatója /lakás: Vilma Királynő út 40/, Ágoston Mihály, a Magyar Általános Takarékpénztár igazgatója, Epinger Károly gyáros, stb., stb.

Speciális feladatköre ennek a társaságnak, hogy a nagyvállalatoknál megüresedő állások betöltésénél szabadkőműveseket, illetőleg hozzátartozóikat támogassák. Ettől a társaságtól indult ki az az akció, hogy a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége közbenjárt a nagy iparvállalatok és bankintézetek vezetőinél, hogy a tisztviselő-felvételnél ne mellőzzék a zsidókat. Az őszi nagytanácson többen felháborodottan tiltakoztak az ellen, hogy zsidó vezetés alatt álló vállalatok – köztük olyanok is, ahol páholytestvérek dirigálnak – az „arányszám” kedvéért sorra elutasították a zsidó jelentkezőket. A nagypáholy intervenciója után sok vállalat revideálta felekezeti politikáját. Vida Jenő⁷⁷ például kijelentette, hogy a MÁK-nál⁷⁸ és a vele üzletbarátságban álló vállalatoknál többet hasonló „anomália” elő nem fordulhat.

Az „Archimedes” évenként évkönyvet szerkeszt, amelyet sokszorosítva küld tagjainak és megszállott területeken dolgozó magyar páholyoknak. Az évkönyv szerkesztője egy Tolnai nevű volt tanár.

⁷² Kunfi Zsigmond (1879-1929), politikus, újságíró, irodalomtörténész, a Tanácsköztársaság közoktatási népbiztosa.

⁷³ Varjas Sándor (1885-1939), született Weisz Sándor, filozófus, egyetemi tanár, a Tanácsköztársaság alatt a közoktatási népbiztos közvetlen munkatársa, a propagandaosztály vezetője, moszkvai emigrációban halt meg 1939-ben.

⁷⁴ Lengyel Gyula (1888-1938), született Goldstein Gyula, közigazdász, a Tanácsköztársaság pénzügyi népbiztosa, 1938-ban, szovjet emigrációban halt meg, a sztálini tisztogatásnak esett áldozatul.

⁷⁵ Rónai Zoltán (1880-1940), született Rosenthal Zoltán, ügyvéd, szociológus, a Tanácsköztársaság ideje alatt igazságügyi népbiztos, majd a belügyi népbiztos helyettese, Kunfi Zsigmond sógora, belgiumi emigrációban halt meg 1940-ben.

⁷⁶ Kelen József (1892-1938), született Klein József, gépészmérnök, a Tanácsköztársaság ideje alatt szociális termelésért felelős népbiztoshelyettes, majd népbiztos, szovjet emigrációban halt meg, 1938-ban sok emigráns kommunista politikushoz hasonlóan a sztálini tisztogatásnak esett áldozatul.

⁷⁷ Vida, született Weil Jenő (1872-1945), zsidó származású magyar vállalkozó, iparvállalati igazgató, a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. vezérigazgatója. 1945-ben a Holokauszt áldozataként lelte halálát.

⁷⁸ Feltehetőleg a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. vállalatra való utalás.

A társaság jelenlegi elnöke Epinger Károly gyáros.

A „Budapest” Kálmán Henrich bankigazgató vezetése alatt áll.

A „Comenius” Pfeiffer Ignác vezetése alatt.

A „Corvin Mátyás” Kör tagjai Dr. Török László mérnök özvegyének lakásán jönnek össze. Dr. Török életében egyike volt a magyar szabadkőműves mozgalom legtekintélyesebb vezéreinek. Ő képviselte a magyarországi nagypáholyt az „Association Maconique Internationale” genfi kongresszusain. 1923 végén ő hozta össze az A. M. I. vezetőit Bethlen István gróffal,⁷⁹ akivel a magyarországi páholyok felszabadítása érdekében tárgyaltak. Dr. Török meghívására Reverchon⁸⁰ svájci nagymester és Ossian Lang New York-i nagymester is ellátogattak Budapestre, s többek között a Kormányzó Úrnak⁸¹ is kérvényt nyújtottak be a szabadkőműves páholyok működésének újbóli engedélyezése iránt.

Dr. Török halála után özvegye vette át a Corvin Mátyás páholy dolgait, amelyben Dessberg Antal, a salgótarjáni kőszénbánya igazgatója segédkezik neki. A páholy, illetve kör jelenlegi vezetője dr. Faragó Aladár, a Hungária Műtrágyagyár igazgatója.

A „Deák Ferenc” Kör Morvai Izsó és Piedler, a lengyár igazgatójának vezetése alatt áll. Ezek tartják fenn a nyomorék gyermekek otthonát.

A „Demokrácia” Kör Bakonyi Kálmán vezetése alatt működik. Helyettese dr. Auer Pál ügyvéd. A nagypáholyban nagy szerepet játszik még dr. Temesvári Rezső nőorvos, Erzsébet körút 32 szám alatti lakos. Ez a páholy segítette Vázsonyi Vilmost emigrációja alatt, s később pedig ez taníttatta Vázsonyi Jánost. A páholy Pikler Gyula szerkesztőségében kiadja az „Állam és polgár” című lapot, és fenntartja az Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesületet.

Az „Eötvös” páholy vezetője Magyar Bertalan gyáros. Jelentős szerepet játszanak a páholyban még: Décsi Imre ideg orvos /lakás: Veres Pálné u. 34./, Kolner Arthur ügyvéd /lakás: Pannónia utca 8/.

⁷⁹ Egyértelmű utalás Bethlen István (1874-1946) korábbi miniszterelnökre, aki a forrás keletkezésének idején Horthy Miklós kormányzó tanácsadója és a felsőház tagja.

⁸⁰ Isaac Reverchon (1862-1927), egyetemi tanár, egy időben svájci szabadkőműves nagymester.

⁸¹ Egyértelmű utalás Horthy Miklós (1868-1957) kormányzóra, akihez regnálása során valóban több kérelmet intéztek, hogy újra engedélyezze a szabadkőművesség működését, azonban erre 1920 és 1944 között egyszer sem került sor.

A „Fáklya” [páholy] Dr. Gaál Jenő ügyvéd vezetése alatt áll. Jelentősebb tag: Dr. Gaál Vilmos.

A „Galilei” [páholy] Eleissig Sándor bank-vezérigazgató vezetése alatt áll.

A „Haladás” [páholy] dr. Kaunitz Lajos tanár vezetése alatt áll. Fenntartja a budapesti Szünidei Gyermeeküdülő Telepet /Zebegényben/.

„Martinovits”. Ennek a páholynak a kezében van az úgynevezett „Társadalomtudományi Társaság”. Szellemi vezére Jászi Oszkár. Egyik jelentős tagja Vámbéry Rusztem. „Századunk” címmel Varró A. szerkesztésében lapot adnak ki. Az Újpesti rakpart 6 szám alatti házban és a Lánchíd Kávéházban szoktak találkozni. Vezetője jelenleg: Dr. Varró István kamarai titkár.

„Minerva” páholy. Dr. Deutsch Ernő főorvos vezetése alatt áll.

„Neuschloss” [páholy]. Kovács Róbert sírkőgyáros vezetése alatt áll. Az Ingyenkenyért és Ingyentej Egyesületet tartja fenn.

„Eötvös” páholy. Vezetője Magyar Bertalan gyáros. Jelentős szerepet játszanak a páholyban még: Décsi Imre ideg orvos /lakás: Veres Pálné utca 84/, Kolner Arthur ügyvéd /lakás: Pannónia utca 8./.

„Reform” [páholy]. Vészi József⁸² hírlapíró és dr. Bárdos György ügyvéd vezetése alatt áll. Ez a páholy adja ki a Pester Lloyd című újságot.

„Renaissance” páholy. 1935-ben alakult. Ide azok a gazdag ipari vezérek tömörültek, akik a múltban nem rendelkeztek olyan állással, amely indokul szolgált volna a páholyokba való felvételükre. Az 1921-1935 esztendőök alatt kialakult ipari konjunktúra során azonban állásban és vagyonban is igen sokan nagyon megerősödtek. Ágoston Manó, a Kispesti Textilgyár vezérigazgatója és még egy csomó új textilmágnás alakították az új páholyt, melyet azonban a Szimbolikus Nagypáholy vezetősége hivatalosan nem ismer el, mivel az alakulá-

⁸² Vészi József (1858-1940), született Weiss József, újságíró, 1899-1905 között országgyűlési képviselő, a Budapesti Napló liberális értelmiségi napilap korábbi főszerkesztője.

sánál és a tagok felvételénél nem tartották be a szabadkőművesség kötelező formalitásait. Ezzel szemben hivatalosan is elismerik mindazok szabadkőműves tagságát, akik a Magyarországi Nagypáholy feloszlata óta valamelyik bécsi vagy pozsonyi páholyban jelentették belépésüket és a kötelező formalításoknak alávetették magukat. Ezen a módon nagyon sokan szereztek szabadkőműves tagságot. Az új tagok közül dr. Strauss Imre, a Pharmacia gyógyszerészeti gyár vezérigazgatója áldoz legtöbbit szabadkőműves célokra.

„Sas” [páholy]. Grosshaus Károly téglagyári igazgató vezetése alatt áll.

„Világ”. Gábor Ignác internátus-tulajdonos vezetése alatt áll.

Az „Anonymus”, „Erzsébet”, „Humboldt”, „Hajnal”, „Hungaria”, „Kazinczy”, „Madách”, „Március”, „Nemzeti”, „Pátria”, „Progressió”, „Prometheus”, „Szilágyi Dezső”, „Türr István” elnevezésű páholyok végleg megszűntek.

A vidéki városok közül Gyöngyösön és Nagykanizsán vannak páholyok, illetve körök. Előbbi helyen „Akác”, az utóbbi helyen a „Munka” elnevezésű páholy dolgozik. Ennek vezetője Schwartz Ottó, gyakran jár fel Bécsbe páholyülésekre.

A magyarországi szabadkőműves intézmények, illetve a nagypáholy fenntartási költségeihez az egyes páholyok /körök/ a következő %-os kulcs szerint járulnak hozzá:

Demokrácia	14 %
Archimdedes	10 %
Budapest	10%
Comenius	10 %
Eötvös	10 %
Galilei	10 %
Corvin Mátyás	6 %
Fáklya	6 %
Könyves Kálmán	6 %
Sas	6 %
Világ	6 %
Deák Ferenc	1 %
Haladás	1 %
Martinovics	1 %

Minerva	1 %
Neuschloss	1 %
Reform	1 %
	<hr/>
	100 %

Azok a páholyok tehát, amelyek karitatív intézményeket tartanak fent, csak jelentéktelen hozzájárulásokat fizetnek. Kivételt képez a Demokrácia, amely mint főpáholy aránylagosan a legtöbb hozzájárulást fizeti, minthogy a legtöbb jövedelemmel rendelkezik.

Budapesten több külföldi páholy magyarországi fiókja is működik, így: a párizsi Grand Orient pesti fiókcsoportja dr. Auer Pál vezetése alatt.

A londoni Odd Fellow páholy fiókja dr. Vámbéry Rusztem vezetése alatt.

A cseh „Die drei Ringen” fiókja dr. Friedman Ignác vezetésével és a bécsi „Kosmos” páholy fiókja dr. Friedman Ernő vezetésével.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy 1937. évre választott tisztikara a következő volt:

nagymester: Bakonyi Miksa /1937. év végével lemondott, az új nagymester Pfeiffer Ignác lett, akinek a felavatása 1938. év elején fog megtörténni./

helyettes nagymesterek: Pfeiffer Ignác és Balassa József

főfelügyelő: dr. Gaál Jenő ügyvéd

helyettes főfelügyelő: Dr. Temesváry Rezső orvos

főtktár: Fleissig Sándor bankigazgató

fővizsgáló: Magyar Bertalan

főkönyvtáros: Gergely Rezső könyvkereskedő

főlevéltáros: Gerő Ödön hírlapíró

főgazda: Dr. Kaunitz Lajos tanár

A tisztikar egyes állásai, amelyek a szertartásokkal vannak összefüggésben még „főkardtartó”, „főzászlótartó”, „főalamizsnás” stb. nincsenek betöltve.

A tisztikar tagjai még a tiszteletbeli nagymesterek is. Ezek olyan külföldiek, akik a magyar szabadkőművességnek szolgálatot tesz-

nek. Legelőkelőbb tiszteletbeli nagymestere a budapesti nagypáholy-
nak a jelenlegi angol király.

A magyarországi szabadkőművesek külföldről csak az amerikai
testvérpáholyoktól szoktak némi anyagi segítséget kapni. Ezekkel
a páholyokkal az érintkezést Wolfinger Lajos volt hajótulajdonos,
jelenleg magánzó /Jókai utca 3/ tartja fenn, aki tiszteletbeli tagja az
amerikai Ohio nagypáholynak.

A magyarországi nagypáholy összes anyagi ügyeinek intézését
egy bizottság végzi, amelynek tagjai:

Dr. Bakonyi Kálmán

Dr. Balassa József

Dr. Brüll Dániel

Dallos Rezső bankigazgató

Develák Károly nyugalmazott bankigazgató

Epinger Károly gyáros

Felissig Sándor bankigazgató

Fónagy Béla

Dr. Gold Simon

Hirschl A. Hugó

Dr. Iricz Miksa bankigazgató

Kammer Vilmos bankigazgató

Kovács Róbert sárgógyáros

Morvai Izsó textilgyáros

Neugröschel Lajos bankigazgató

Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár

Dr. Szűcs József

és

Dr. Temesvári Rezső orvos

/A magyarországi szabadkőműves mozgalomban résztvevők
névjegyzékét lásd a b./ alatti mellékleten./

Magyarországra több szabadkőműves folyóirat jár, amelyek innen
nincsenek kitiltva, így akadály nélkül jöhetnek be az országba. Leg-
több példányban jön be a „Wiener Freimaurer Zeitung”. A kolozsvári

Unió páholy magyar nyelven adja ki a „Testvériség” című folyóiratot, amely dr. Mezei Sándor szerkesztésében jelenik meg.

Az Ausztriában megjelenő összes szabadkőműves nyomtatványok főbizományosa Eisenstein Jacques könyvkereskedő.

Az eddig felsorolt folyóiratokon és szabadkőműves sajtótermékeken kívül meg kell még említeni a szintén szabadkőműves irányítás alatt álló, Budapesten megjelenő „Magyar Hírlap” című hetilapot, amely Friedmann Ernő⁸³ és Roos Dezső⁸⁴ szerkesztésében jelenik meg. A Pester Lloydon kívül ez tekinthető a magyarországi szabadkőművesség szócsövének.

A nemzetközi szabadkőművesség kétségbeesetten tapasztalja a jobboldali erők fokozatos térhódítását Európában, mely már egyebek közt azzal a veszéllyel fenyegeti őket, hogy Olaszország, Németország és Magyarország után most már más országokban is indexre kerülnek.⁸⁵ /Spanyolországban a nemzeti kormány már kiirtotta a páholyokat az uralma alá került területeken⁸⁶. Svájcban 1937-ben, úgynevezett populáris akció után sok ezek ottani állampolgár javaslatot nyújtott be a tartományi gyűléshez a páholyok feloszlatása iránt. Ez a javaslat azonban eredménytelen maradt./

Abban a világnézeti harcban, amely a két politikai szélsőség között egyre élesebb kontúrok között bontakozik ki, és Európát két részre, a Moszkva-Párizs-Prága közt alakul vörös arcvonal táborába és a Berlin-Róma tengely szövetséges államaira osztotta, a nemzetközi szabadkőművesség minden erejével az első mellé állott.

A politikai előkészületek éreztetik hatásukat a szabadkőműves páholyok tevékenységében, amennyiben a társadalmi /jótékonyági stb./ akció mindenütt háttérbe szorult a politikai jellegű jelszavak /békemozgalom, leszerelés, stb./ propagálása és érvényesítése mögött.

⁸³ Friedmann Ernő (1883-1944) ügyvéd, jogtudós, egyetemi tanár, 1933-39-ben a Magyar Hírlap felelős szerkesztője, 1944-ben a németek elhurcolták, német koncentrációs táborban lelte halálát.

⁸⁴ Roos vagy Roos Rezső (1879–1963): újságíró. Jogásznak készült, de tanulmányait nem fejezte be. 1901-ben a Magyar Szónál kezdte újságírói pályáját. 1906-ban átlépett a Magyar Hírlaphoz, melynek előbb munkatársa, majd 1914-től felelős szerkesztője. 1945 után az Új Élet című egyházi lap szerkesztője.

⁸⁵ A korszakban Ausztriában, Németországban, Olaszországban és más nacionalista államokban is természetesen be volt tiltva a szabadkőművesség működése.

⁸⁶ A spanyol polgárháború alatt, majd végül utána Francisco Franco tábornok ultrajobboldali kormánya ugyancsak betiltotta a szabadkőművességet.

A társadalmi és a sokat hangoztatott karitatív működés ma már csaknem kizárólag a politikai emigránsok segélyezésére és a palesztinai település alimentálására korlátozódott. Annál erősebb harci zajjal követelik a leszerelést, természetesen csak az eredeti népszövetségi alapelvek nivójára, amely a párizsi szocialista szabadkőműves kormányzatnak és szövetségeseinek döntő fölényét biztosítja.

Az 1936 tavaszán megindult háborús híresztelésekkel kapcsolatban a nemzetközi szabadkőművesek szervezete szükségesnek látta a nyílt állásfoglalást, és míg kifelé a békemozgalom és a leszerelési akció jelszavait hangoztatja, addig belülről általános offenzíva előkészítéséről tárgyalnak a Német Birodalom törekvései ellen.

Az A. M. I. 1936. március havi luxemburgi konventje a háború kérdésében felhívást intézett a világ összes szabadkőműveséhez, hogy a békét minden eszközzel tartsák fenn.

A fenti békerezulúcióval egy időben az összes szabadkőműves páholyokban megindult a munka Németország ellen, és egymás után hozták a határozatokat a németellenes beavatkozás szükségességéről azzal az indoklással, hogy a német politika állandóan háborús veszélyt jelent Európára. Még az emigrációban lévő német nagypáholy, a „Symbolische Grossloge von Deutschland im Exil” is hasonló határozatot hozott. Az „In Labori Virtus” páholyban szintén izzó németellenes hangulat uralkodik.

Abban a pillanatban, amikor Spanyolországban megkezdődött a jobboldali felkelés, a nemzetközi szabadkőművesség azonnal akcióba lépett a népkormány megsegítésére. Külön ok volt erre a sürgős támogatásra az a körülmény, hogy Spanyolországban éppen a legutóbbi időkben kezdett nagy erőre kapni a szabadkőműves mozgalom, és az ellenforradalmi felkelés nem utolsósorban a spanyol szabadkőműves mozgalom leigázására irányul.

A magyarországi nagypáholyhoz is több felszólítás érkezett külföldi páholyoktól, hogy akadályozzák meg a felkelők fegyverrel való támogatását, és hogy gyűjtsenek a spanyol népkormány javára.

A világszerte fejlődő jobboldali és antiszemita hullám arra indította a nemzetközi szabadkőművességet, hogy szervezeteit és befolyását elsősorban a zsidóság érdekében mozgósítsa. Az angliai páholyokból indult ki a szabadkőműves mozgalomnak az a jelszava,

hogy amíg a béke ügyének és minden ideális ügynek vannak harcosai a politikai és társadalmi életben, addig a zsidóság teljesen magára hagyva kiszolgáltatott páriája minden politikai törtetőnek, és így a szabadkőművességnek kétszeres kötelessége, hogy a zsidóság mellé álljon. Ilyen átiratot kapott az A. M. I.-től a magyar nagypáholy is az- zal a felhívással, hogy az „üldözött”⁸⁷ magyar zsidóság kivándorlását Palesztinába és Madagaszkárra minden erővel segítsék elő.

A magyarországi szabadkőműves mozgalomban jelenleg két irányzat harcol egymással. A konzervatív szabadkőművesek politikailag az egykori függetlenségi és radikális pártok hiányzatának a hívei, gazdaságilag pedig a korlátlan liberalizmus és a kapitalizmus szükségét vallják. Ebből a táborból áll ma a nagypáholy vezetősége. Ehhez tartoznak a bankigazgatók, iparvezérek és általában a mozgalom finanszírozói. A Cooden Szövetség, mely a magyarországi szabadkőművesség egyik fellegrára, szellemi irányítója ennek a liberális „konzervatív” irányzatnak. Ezek azt az álláspontot képviselik, hogy a szabadkőművesség elsősorban humanista erkölcsi szövetség, amelyben a politika csak másodlagos szerepet játszik.

Velük szemben állnak az új szabadkőművesek, akik viszont a humanitárius célokat csupáncsak eszköznek tekintik. Marxista és forradalmi alapon állnak. Nem vesznek részt a páholyok altruista tevékenységében, sőt, helytelenítik azt. Az „In Latori Virtus” páholy magyarországi tagjainak jelentékeny része már ide tartozik.

A régi tagok kérték a nagymestertől, hogy ezeket a „felelőtlen társaságokat” oszlassa fel, mert kompromittálják a mozgalmat.

A nagypáholy szövetségi tanácsa a panasz tárgyában azt a határozatot hozta, hogy ilyen „világnézeti” ügyben nem érzi magát hivatottnak a döntésre. Az indoklás szerint a múltban is voltak radikális és mérsékelt páholyok. Ez a helyzet külföldön is. A szabadkőművességnek különben is alapfeltétele, hogy minden elvi álláspontot tiszteletben tart. A szabadkőműves mozgalom vezetői tehát annak ellenére, hogy személyileg a konzervatív oldalhoz tartoznak, határozatukkal a baloldal mellé állottak, mert így a páholyokban továbbra is lehet kommunista propagandát úzni.

⁸⁷ A forrásban olvasható idézőjel ellenére valóban zsidóüldözés folyt Magyarországon, miként azt jól tudjuk.

A magyarországi politikai pártok közül állítólag a Rassay-párt⁸⁸ vette programjába azt a követelést, hogy a szabadkőművesek vagyont és szervezkedési lehetőségét adják vissza. Ez idő szerint azonban nem látják alkalmasnak az időt arra, hogy ezzel a követeléssel előálljanak.

[Melléklet – A szabadkőművesek névsora:]

Aczél Antal kábelgyári igazgató
+ Alföldy László gyárigazgató
Dr. Arje Sándor ügyvéd
Ágoston Mihály RT-igazgató
Ágoston Oszkár, a Hazai Bank igazgatója
Dr. Auer Pál ügyvéd
Dr. Balassa József tanár
Dr. Haksony Kálmán nyugalmazott kúriai bíró
Barna János malomigazgató
Barta Béla vezérigazgató
Bartos Andor, a Nasici igazgatója
Dr. Bárdos György ügyvéd
Back Ottó igazgató
Beregi Ármin mérnök
Berger Gyula bőrkereskedő
Bíró Albert papír-nagykereskedő
Blauner Mór
+ Dr. Blum Simon főorvos
Dr. Bogdán Ernő orvos
+ Bognár György
Bokor Adorján igazgató
+ Dr. Boross László, az Esti Kurir szerkesztője
Boross Mihály szerkesztő
Braun Arnold építész
Breuer Gusztáv igazgató

⁸⁸ Itt minden bizonnyal az 1935-től Polgári Szabadságpárt névre hallgató, Rassay Károly politikus és ügyvéd (1886-1958) liberális ellenzéki pártról van szó, mely 1931 és 1944 között ellenzéki formációként végig bent volt a magyar parlamentben.

Bricht Lipót tanár
Dr. Brüll Dániel
Browne N. C.
Dallos Rezső bankigazgató
Dr. Bécsi Imre orvos
Deutsch Ernő orvos
Deutsch Vilmos gabonakereskedő
Dessberg Antal bányaigazgató
Develák Károly nyugalmazott bankigazgató
Dr. Dénes Lajos tankerületi főigazgató
Doktor Zoltán nyugalmazott vasgyári felügyelő
Eberling Gyula
Ehrenteil Lajos, a Generali Biztosító igazgatója
Dr. Elek Pál gyógyszerész
Dr. Elszász Elemér ügyvéd
Eppinger Károly gyáros
Erdély Zsigmond vezérigazgató
+ Erős János főtisztviselő
Fábián Béla
Faragó Aladár, a Hungária Rt. Igazgatója
Fehér Arthur hírlapíró
Fekete Ignác
Felkai Béla
Feleki Géza újságíró
Fiedler, a Lengyár igazgatója
Fleischmann Dávid
Fleissig József bankigazgató
Felissig Sándor bankigazgató
Fónagy Béla
Frey Kálmán gabonakereskedő
Friedmann Ignác ügyvéd, kormányfőtanácsos
+ Frigyes Pál bankár
Dr. Fritz Zsigmond ügyvéd
Füredi Miksa kereskedő
Gábor Ignác tanár
Csáb Jenő ügyvéd

+ Dr. Gara Zoltán bankigazgató
Dr. Gaar Vilmos nyugalmazott kúriai bíró
Dr. Gál Dénes orvos
Gábor Bertalan, a Magyar Általános Kőszénbánya igazgatója
+ Gebauer Ferenc igazgató
Gergely Rezső könyvkereskedő
Dr. Gerber Béla orvos
Gerő Ödön hírlapíró
Glockstahl Lajos gyáros
Goitein Hugó gyáros
Dr. Gold Simon ügyvéd
Gönczy Sándor biztosítóintézeti igazgató
Grosshaus Károly igazgató
György Jenő
Haas Róbert igazgató
Halmi Miklós
Harsány Mór
Hatvany Lajos
Herz Géza igazgató
Hirrmann Ferenc gyáros
Hirschl A. Hugó
Hoffmann József
Dr. Holländer József orvos
Horovitz György
Huber Vilmos
+ Illés Marcell
Dr. Iritz Miksa bankigazgató
Jahoda Adolf igazgató
Jakab László orvos
Juszt Emil igazgató
Dr. Kadosa Marcell igazgató
Kammer Vilmos vezérigazgató
Karinthy Frigyes író
Dr. Kaunitz Lajos tanár
Kálmán Henrik, az Angol-Magyar Bank igazgatója
Dr. Kégl János bankigazgató, Monor

Dr. Kemény György, a Magyar Asphalt Rt. cégvezetője
Kernstock Károly
Dr. Kohner Arthur ügyvéd, bankigazgató
Kovács Frigyes építész
Kovács Róbert sírkőgyáros
Köves Dezső nyomdaigazgató
Kramer Emil gyáros
Kreutzer Géza mérnök
Dr. Kubinyi Andor ügyvéd
Lajtha Pál kereskedő
+ Lantos Ernő vezérigazgató
Dr. Lauffer József gyáros
László Sándor vezérigazgató
Ladovszky Géza gyáros
Liszt Hugó ékszerész
Lukács Emil igazgató
Lunzer Pál igazgató
Magyar Miklós fővárosi bizottsági tag
Magyar Bertalan Rt-főigazgató
Mandel Dezső
Márffy Ödön festő⁸⁹
Márton Gyula főmérnök
+ Dr. Mezey Rezső, az Angol-Magyar Bank igazgatója
+ Dr. Miklós Armand
Morvai Izsó
Morzsányi Hermann vállalkozó
+ Munk Péter bankár
Dr. Murányi Ernő ügyvéd
Dr. Müller Pál vezérigazgató
Nagy Endre
Nádas Viktor MTFR-főfelügyelő
Neugröschel Lajos bankigazgató
Neuschloss Kornél műépítész
rétsági Paunkoz Sándor nagykereskedő

⁸⁹ Helyesen: Márffy Ödön (1878-1959), a korszak ismert és jelentős festőművésze, többek között Ady Endre özvegyének, Boncza Bertának (1894-1934) második férje.

Dr. Párkány Frigyes ügyvéd
+ Pekáry Sándor
Dr. Perényi Alfréd ügyvéd
Pfeiffer Iganác nyugalmazott műegyetemi tanár
Pikler Gyula
Pintér Sándor gépészmérnök
Plán Frigyes gyáros
Dr. Polgár György ügyvéd
Poll Imre biztosítóintézeti igazgató
Dr. Preisich Hugó ügyvéd
Ráth Kálmán mérnök
Reiner György, az Adriai Biztosító igazgatója
+ Riegler József Ede papírgyáros
Dr. Robicsek ügyvéd
Dr. Róz Jenő bankigazgató
Roóz Rezső újságíró
Rózsa Mór szűcs
Russó Illés
Saxlehner András
Sólyom András tanár
Springer Dénes gyári képviselő
Dr. Stein Emil, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vezérigazgatója
+ Dr. Strauss Imre Rt-vezérigazgató
Stromszky Sándor, a Siemens Művek igazgatója
Dr. Szabó Ernő ügyvéd
Dr. Szalay Emil ügyvéd
Szántó Jenő nyugalmazott bankigazgató
Szász Zoltán
+ Szegő Sándor gyáros
Székács Antal üvegkereskedő
Székely Dezső építész
Dr. Székely Hugó ügyvéd
Dr. Székely Imre ügyvéd
Szél Árpád nyugalmazott HÉV-igazgató
Szirtes Andor hírlapíró
Dr. Szmétán László nyugalmazott bíró

Szóllósy Zsigmond Rt-főigazgató
Dr. Szűcs József
Takács László bankigazgató
Dr. Temesváry Rezső főorvos
Tolvai tanár
Tyrnauer Samu bankigazgató
Dr. Ujlaky József ügyvéd
Uljaky Miklós ügyvéd
Dr. Vajda Adolf orvos
Vágó Miksa gyáros
Vámbéry Ruzstem ügyvéd
Vályi Béla főmérnök
Varró István kamarai titkár
Vértés H. Hugó kereskedő
Vészi József főszerkesztő
+ Vida Péter
+ Vida Miklós
Dr. Vidacs Gyula ügyvéd
Dr. Vidacs Hugó ügyvéd
Vidor Emil építész
Vikár Béla
Wabrosch Károly
+ báró csepeli Weiss Alfonz
+ Wilhelm Arthur
Dr. Wirkmann József szabadalmi ügyvivő
Zinzenheim Zsigmond
Zypernovszky Károly műegyetemi tanár
Zoltán Béla gyógyszerész
Zsolt Béla hírlapíró

Ez a névsor a működő szabadkőművesek közül a tevékenyeket sorolja fel. A csillaggal jelzett nevek az új tagok, akik a Szimbolikus Nagypáholy feloszlása után csatlakoztak a mozgalomhoz. Közülük csak körülbelül a fele lett rendes rituális szertartás szerint Bécsben felavatva.

A szabadkőműves nők, akiket pártoló tagoknak neveznek:

Baracs Károlyné
Dr. Boross Lászlóé
Erdélyi Zsigmondné
Géczy Pálné
Glück Frigyesné
Goldberger Gyuláné
Báró dr. Herczel Manóné
Klein Gyuláné
Konta Arnoldné
Lantos Ernőné
Dr. Lévy Lajosné
Lunzer Pálné
Mann Józsefné
Dr. Murányi Ernőné
Neuschloss Marcellné
Pogány Margit
Reiner Mihályné
Sipos Sándorné
Vágó Gyuláné
Vihar Károlyné
Víg Albertné
Zinzenheim Zsigmondné

A kolozsvári Unió szabadkőműves páholy tagjainak névsora:

Dr. Janovics Jenő színházigazgató
Vásárhelyi János református lelkész
Vásárhelyi Boldizsár református lelkész
Sándor József EMKE-főtitkár
Szentimrey Jenő szerkesztő /:Ellenzék:/
Dr. Szeghő Imre ügyvéd
Dr. Dobó Ferenc ügyvéd, papírkereskedő
Járossy Andor lutheránus lelkész
Csifó Salamon unitárius teológiai tanár
Tárkány György nyugalmazott református vallástanár

Páter Béla gazdasági akadémiai tanár
Blankenberg Nándor iparfelügyelő
Diamand Izsó gyárigazgató
Pálffy László cégvezető
Margittay Bertalan bankigazgató
Vikol Kálmán bankigazgató
Dr. Jancsó Elemér tanár
Dr. Jancsó Béla orvos
Dr. Zágoni István szerkesztő /:Keleti Újság:/
Dr. Ligeti Ernő szerkesztő /:Független Újság:/
Dr. Kádár Imre színigazgató
Lakatos Imre újságíró
Bagaméry Zsombor nyugalmazott pénzügyi tanácsos
Dr. Ötvös Lajos ügyvéd
Dr. Grois László szerkesztő
Dr. Óváry Elemér nyugalmazott kincstári ügyész
Leówey Leó színész
Dr. Bíró Ferenc gyógyszerész
Mátray János újságíró
Dr. János Gáspár ügyvéd
Dr. Weisz sándor ügyvéd
Darvas /:László:/ Simon újságíró
Bernád Ágoston ügyvéd
Kovács Dezső nyugalmazott református gimnáziumi igazgató
Kovács László, a Helikon Kiadó kiadóhivatalának igazgatója
Dr. Dőri Béla orvos
Dr. Mátyás Mátyás orvos
gróf Teleky Ádám földbirtokos
Dr. Náthán Mór ügyvéd
Dr. Fodor Sándor ügyvéd
Dr. Róth Hugó ügyvéd
Dr. Pataky Jenő orvos
Bányai Károly nyugalmazott bankigazgató
Tamási Áron író⁹⁰

⁹⁰ Tamási Áron (1897-1966) az egyik legjelentősebb XX. századi, később Kossuth-díjjal kitüntetett erdélyi magyar író.

Kuck Ferdinánd kereskedő
Gerstenbrein Arthur építész
Tótfalussy József bankigazgató
Dr. Bernáth Oszkár ügyvéd
Dr. Balázs Endre ügyvéd /:Erdély Bank:/
Dr. Vári Ákos közjegyző-helyettes
Ürmössy József unitárius lelkész
Dr. Krenner Miklós újságíró
Dr. Péterffy Jenő ügyvéd
Dr. Hexner Béla vegyészmérnök
Ferenc József ügyvéd, bankigazgató
Dr. Tischler Heintz orvos
Zappffe Ferenc kereskedő
Dr. Szánthó Miklós nagyvállalkozó
Dr. Fogarassy Géza joghallgató, újságíró
Dr. Baczó Lajos ügyvédjelölt
Demeter Béla újságíró
Fenyő László újságíró

HU-MNL-OL-K 149-1938-7-számnélküli iratok-1

A magyar szabadkőművesség – a számukra kedvezőtlen bel- és külföldi viszonyok ellenére – még mindig serényen dolgozik és érvényesíti befolyását, mindazon területeken, melyeken sikerült gyökeret vernie a múltban.⁹¹ Évek óta hivatkoznak például arra, hogy a segélyalap kimerült, ennek ellenére minden indokolt esetben tudnak pénzt szerezni: a segélyezetttek száma inkább bővül, mint csökken. Pár hónap óta havi segélyt élvez a nagypáholytól Dr. László Frigyes főorvos /Király u. 79-81./, aki valamikor nagy szerepet játszott a szabadkőműves mozgalomban. Az elmúlt év végéig csak a házbérért fizették a szabadkőművesek, január elseje óta már 200 pengőt kap havonta. Januárban 500 pengőt utaltak az ősz folyamán elhunyt Dr. Szalai Mihály⁹² újságíró, szabadkőműves mester síremlékállítására.

Egy másik fontos társadalmi akciója volt a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetőségének közbenjárása a nagy iparvállalatok és bankintézetek vezetőinél, hogy a tisztviselő-felvételnél ne mellőzzék a zsidókat. Az őszi nagytanácson ugyanis többen felháborodottan tiltakoztak az ellen, hogy a zsidó vezetés alatt álló vállalatok – köztük olyanok is, ahol páholytestvérek dirigálnak – az „arányszám” kedvéért sorra elutasították a zsidó jelentkezőket. A nagypáholy intervenciója után sok vállalat revideálta felekezeti politikáját. Vida Jenő például kijelentette, hogy a MÁK-nál és a velük üzletbarátságban álló vállalatoknál több hasonló „anomália” elő nem fordulhat.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy január 5-én hivatalos átíratot kapott a jugoszláviai nagypáholy kötelékébe tartozó magyar páholyok vezetőségétől,⁹³ melyben ezek értesítik a magyarországi páholytestvéreket, hogy a kedvezőtlen viszonyok miatt az ottani páholyok, tehát úgy a szerb, mint a német és magyar páholyok is, ez év elejétől további intézkedésig szüneteltetik működésüket.

⁹¹ A magyar szabadkőművesség illegálásban történő működéséről bővebben lásd: JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

⁹² Szalay Mihály (1862-1937), született Singer Miksa, újságíró, jogász, bölcsészdoktor, pályája során igen sokat foglalkozott olyan társadalmi problémák, mint a szegénység megoldási lehetőségeivel, számos jótékonyági szervezet munkájában részt vett.

⁹³ Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy irányítását véglegre Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár vette kezébe. Installációjára csak kedvezőbb légkörben kerülhet sor. Pfeiffer szerepvállalásával kapcsolatban a Pro Palesztina Szövetség⁹⁴, melynek Pfeiffer az elnöke, automatikusan a nagypáholy irányítása alá került.

1938. I. 13.

A Feministák Egyesülete egyike azoknak a testületeknek, melyek a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védnöksége alatt intenzív háborúellenes propagandát fejtenek ki. Az egyesület január 25-én tartott évi közgyűlésén díszelnökké választották Dr. Balassa Józsefet, a nagypáholy helyettes nagymesterét, és ezzel teljessé vált az egyesület és a nagypáholy kapcsolata. A Feministák Egyesülete most már összejöveteleit és előadásait is az Országos Iparegyesület Gróf Zichy Jenő utca 4 szám alatti helyiségben tartja, mely a budapesti szabadkőművesség és a védnöksége alatt működő szervezetek állandó tanyája. Itt tartja összejöveteleit a Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület is, melyek szintén szabadkőműves kommandóra dolgoznak.

A Feministák Egyesülete Vámbéry Melanie elnök irányítása és a francia Ligue de Droit de l'Homme anyagi támogatása mellett 2 év óta semmi mással nem foglalkozik, mint háborúellenes propagandával. Összeköttetésben áll Európa összes antimilitarista egyesületével. A taggyűjtés során főleg az aktív politikusok feleségeihez és egyéb női hozzátartozóihoz igyekeznek közel férkőzni. Az összejövetelek és előadások során főleg arról folyik a vita, hogy miként lehet megakadályozni Magyarországnak a jövő háborújába való bekapcsolódását.

Informátorunk szerint az egyesületnek nagyon sok kommunista tagja van, elsősorban az egyetemi hallgatók soraiból, de az összejöveteleken sok fiatalkorú középiskolás diáklány is részt vesz.

⁹⁴ Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, magyarországi cionista szervezet, mely 1926-ban alakult, és amelynek távlati célja zsidó állam létrehozása volt a történelmi Palesztina területén, a Szentföldön. Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár a szervezet kolonizációs szakosztályának elnöki tisztét töltötte be. Tagjainak létszáma körülbelül ezer fő lehetett.

A Feministák Egyesületének testvérszervezete a Magyar Békeegyesület,⁹⁵ amely ugyanazt a tevékenységet fejt ki, mint az előző egyesület a férfitagok számára. A nagypáholy vezetőségének intézkedése folytán a két testvéregyesület vezetői közös üléseken és közösen kidolgozott program alapján dolgoznak.

1938. I/26.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége február 16-ai keltezéssel körlevelet intézett az országban működő összes páholy és szabadkőműves kör főmestereihez. A körlevél ismételten felhívja a figyelmet a magyarországi szabadkőművességet ért újabb „vádaskodások”-ra és a szükséges rendszabályokra, melyeket a fenyegető helyzet megkövetel. Ezek sorában a nagypáholy szigorúan utasítja a főmestereket, hogy a mozgalomra vonatkozó minden iratot és levelezést meg kell semmisíteni, a szabadkőműves jelvényeket és egyéb rekvizitumokat pedig olyan semleges helyre elraktározni, ahol senki által hozzá nem férhetők.

Az ismeretes Festetich-interpelláció óta a magyarországi szabadkőművesek valóban beszüntettek minden olyan tevékenységet, amely feltűnést kelthetne. Kizárólag a főmesterek lakásain vannak esti baráti összejövetelek, de ezeken is most kizárólag a védekező rendszabályok részleteit beszélnek meg.

Nagyobb jelentőségű esemény a magyarországi nagypáholyának az Association Maconique Internationale-ból⁹⁶ való kilépése. Pfeiffer Ignác dezinált nagymester személyesen jelentette be a nemzetközi szervezetben, hogy a magyar testvérek személyi biztonságuk érdekében vannak kényszerítve arra, hogy ezt a lépést megtegyék, és a külföldi testvérekkel eddig fennállott bensőséges kapcsolatot beszüntessék.

⁹⁵ A szervezet eredeti neve Magyar Szent Korona Országainak Békeegyesülete volt, 1895-ben alapított pacifista szervezet, melynek első elnöke Jókai Mór volt. Az első és a második világháború ideje alatt a szervezet jelentős *háborúellenes propagandatevékenységet folytatott*.

⁹⁶ L'Association Maçonique Internationale, 1921-ben alapított, svájci székhelyű nemzetközi szabadkőműves szövetség, mely 1951-ig állt fenn. A magyarországi – illegálisban működő – nagypáholy e nemzetközi szervezet keretei közül 1938-ban kilépett.

Informátorunk szerint a magyar nagypáholy vezetőségének fenti elhatározására az adta meg a döntő impulzust, hogy a külföldi szabadkőművesség teljesen sorsára hagyta a magyar mozgalmat, és 2 év óta egy fillérrel sem támogatja azt. A szabadkőműves egyesületek közül is csak a magyarországi Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület tud külföldi támogatáshoz jutni.⁹⁷

1938. II/25.

Az ausztriai rendszerváltozás első napja óta⁹⁸ a Grossloge von Wien Dorotheergassei palotája kong az ürességtől. A házmester minden percben várja a S. A. érkezését, amely le fogja foglalni a bécsi nagypáholy ottmaradt ingóságait és levelezéseit.

A budapesti szabadkőművességet a várható bécsi házkutatás már nem érintheti, mert a magyar vonatkozású aktákat már február elején elszállították Bécsből, részint a zürichi és a lichtensteini „In Labori Virtus” páholy, részint a pozsonyi „Lessing zu den drei Ringen” páholy titkos szentélyeibe. Ebben az ügyben már január végére küldöttség ment Bécsbe Fleissig József bankigazgató vezetésével. A küldöttség tagjai a budapesti páholytestvérek nevében – de a Grossloge von Wien elnökségével egyetértésben – azt is bejelentették, hogy a megváltozott viszonyok miatt kilépnek a bécsi páholyból, és a zürichi, illetve lichtensteini „In Labori Virtus” páholyba lépnek át. Egyidejűleg feloszlatták végleg a bécsi „In Labori Virtus” páholyt; a búcsúülésen Goldmark Sándor főmester kijelentette, hogy a páholy betöltötte hivatását, több, mint 10 évig hajlékot adott az üldözött eszme magyarországi híveinek, az ő kivonulásuk után nincs szükség a páholy további fenntartására. Az Ausztriában élő kevésszámú magyar testvér osztrák páholyokba lép át. „Abban a reményben altatom el páholyunkat – mondta záróbeszédében Goldmark –, hogy a páholy újjáéledése már Budapesten fog megszületni.”

⁹⁷ Bár a Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület valóban közeli kapcsolatban álltak a szabadkőműves mozgalommal, s személyi átfedések is voltak, egyik sem volt egy az egyben szabadkőműves szervezet, a belügyi irat itt egyértelműen ferdit és leegyszerűsít, valamilyen összeesküvés körvonalait vázolja fel.

⁹⁸ A forrás itt minden bizonnyal az Anschlussra, Ausztria német megszállására és a hitleri Németországgal való egyesítésére utal. A náci Németország hadserege 1938. március 12-én vonult be Ausztriába, Ausztria és Németország egyesítését pedig 1938. március 13-án törvénybe foglalták.

/A bécsi magyar „testvérek” átlépését az osztrák páholyokba az időközben bekövetkezett események megakadályozták./

A magyarországi szabadkőművesek az ismeretes Festetich-interpelláció után még az egészen jelentéktelen szabadkőműves irományoktól és jegyzőkönyvektől is meg akartak szabadulni. De ezeket már nem Bécsbe, hanem az Angol-Magyar Bank levelezésével egyenesen Zürichbe és Lichtensteinbe küldték ki.

A lichtensteini „In Labori Virtus” páholy főmesterévé Fuchs Leót, a Magyar Kender- és Lengyár elnökét választották meg. Helyettese Dr. Lamberger József ügyvéd. Az avatások színhelye Vaduz. Március végére tűzték ki az első avatásokat, de az osztrák események miatt ez most halasztást szenved.

Budapesten általános pánik van szabadkőműves berkekben. Ez évben először elmaradt a március 13-ai összejevetel is. Mindenki ámulóan sejtene, és nem tudják kinyomozni, hogy honnan erednek az adatok, melyek a magyar szabadkőművesek működéséről az utóbbi időben napvilágra kerültek. Több szabadkőműves – köztük Zsolt Béla – levelet írtak Balassa Józsefnek, melyben bejelentették a mozgalomból való kilépésüket, mert ámulókkal nem hajlandók együtt dolgozni.

Négy hét óta a magyarországi mozgalom stagnál. De a szövetségi tanács, amelyben most Vámbéryék vezetésével a radikális balszárny vette kezébe az irányítást, csak a jelenlegi zavaros idők elmúlását vár-

ja, hogy új alapon folytassa a mozgalmat, melynek jelenlegi legfőbb célja az angol és francia orientáció propagálása.⁹⁹

1938. III. 15.

⁹⁹ A szabadkőműves mozgalom a második világháború után, 1945-ben sok más egyesülettel, társadalmi szervezettel együtt rövid ideig újra legálisan működhetett. A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy Benedek Marcell nagymester vezetésével a háború utáni öt évben működött, majd a teljes kommunista hatalomátvétel után a kormány által egyértelműen nyugatbarátnak titulált mozgalmat 1950-ben Kádár János belügyminiszter, későbbi pártfőtitkár újra betiltotta. A létező szocializmus éveit a mozgalom ugyancsak illegálisan, magánlakásokon tartott összejövetelek formájában működhetett, és mint számos ellenzéki értelmiségi tömörülés, ugyancsak kiváltotta a kommunista állambiztonsági szervek élénk érdeklődését. A rendszerváltozással 1989-ben a demokratikus Magyarországon újra legálisan működhet a mozgalom, jelenleg a legnagyobb magyar szabadkőműves egyesületek az angolszász irányzatot követő Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy, az inkább francia irányzatot követő Magyarországi Nagyoriens Nagypáholy, valamint a belga közvetítéssel alakult Tolerancia és Testvériség Vegyes Páholy, melynek az előbbi két szervezettel ellentétben nők is tagjai lehetnek. A mozgalom decentralizáltságáról sokat elárul, hogy az angolszász rítusú Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy a másik kettő, latin irányultságú szervezetet irregulárisnak tartja, azaz tagjait formálisan nem ismeri el szabadkőműveseknek. Visszafelé ez már nincs így, a latin rítusú szabadkőművesek elismerik az angolszász rítus szerint dolgozók szabadkőművességét. Vö. VÁRI László: *Szabadkőművesség Magyarországon tegnap és ma*, Szépirodalmi Folyóirat, 2018/2, 59-75.

Szabadjóművesség – mi végre?

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ESSZÉKÍSÉRLET

Gotthold Ephraim Lessing *Szabadjóműves párbeszéd* *című dialógusának értelmezésére*

Esszémben röviden és lényegre törően a „szabadjóműves irodalom”, már amennyiben létezik ez a kategória, egyik korai darabjáról, Gotthold Ephraim Lessing *Szabadjóműves párbeszéd*¹⁰⁰ című drámájáról szeretnék szólni. A mű megítélésem szerint magában foglalja a kérdést, mely Heidegger nyomán valahogy így hangozhat: *Szabadjóművesség – mi végre?*, a szabadjóműves munka, éthosz, gondolkodás értelmére, létjogosultságára illetően, s ha tüzetesen olvassuk, akkor minden bizonnyal a kérdésre adható választ is... Azért is választottam többek között a XVIII. századi német író és esztéta e rövid, töredékesen fennmaradt művét, mert bár jól tudható róla, hogy a XVIII. században keletkezett és szereplői a korabeli Német Birodalomban élnek, az öt párbeszéd a lelkes, már-már naiv módon idealista szabadjóműves-jelölt, majd avatása után később csalódó ifjú Ernst és a már meglett szabadjóműves, a mélységesen szkeptikus, ám azért korántsem egészen hitehagyott Falk dialógusai lényegében bárhol és bármikor, akár ma, posztmodern korunkban is elhangozhatnának, eltekintve persze egy-két egészen konkrét történelmi referenciától. A dialógusegyüttes problémafelvetése és a kérdésekre adott válaszai egyetemesek és időtállóak, éppen ezért a mű mindenképpen megérdemli az elfogulatlan figyelmet, akár szabadjóművesként, akár profánként olvassuk azt. A mű keletkezéstörténetével, filológiájával és a XVIII. századi Német Birodalom politikai-eszmetörténeti-társadalmi problémáival, vagy éppenséggel

¹⁰⁰ Hivatkozott kiadás: Gotthold Ephraim LESSING, *Szabadjóműves párbeszéd*, ford. MÁRTON László, Budapest, Pallas Páholy Kiadó, 2008.

a korabeli szabadkőművesség működésével, melyekre explicit utalásokat is találunk a szövegben, a jelen esszé nem kíván behatóbban foglalkozni, azzal ellenben sokkal inkább, milyen egyetemesnek tűnő üzenet és szabadkőművesség-értelmezés olvasható ki a szövegből, némi szubjektivitást is engedélyezve magamnak.

Az öt párbeszéd közül az első háromban a két szimbolikus szereplő, Ernst és Falk a szabadkőművesség eszmerendszeréről, a mozgalom történetéről és a felvilágosodás korában betöltött társadalmi-filozófiai szerepéről beszélgetnek, az eleinte még profán Ernst pedig hangot ad mind kíváncsiságának, mind pedig kételyeinek a mozgalommal kapcsolatban. Az első párbeszéd leglényegesebb pontja, mikor a még kereső Ernst azt a súlyos kérdést teszi fel idősebb és tapasztaltabb szabadkőműves barátjának, létezhet-e vajon olyan avatott, aki avatottsága ellenére nincs birtokában a szabadkőművesek tudásának?

Részlet az első párbeszédből:

ERNST: *Ezek szerint van olyan avatott, aki nem tudja, amit Te tudsz?*

FALK: *Sajnos.*

ERNST: *Hogy lehet?*

FALK: *Mert az avatók közül is sokan maguk se tudják, a kevés, aki tudja, pedig nem mondhatja el.*

ERNST: *Tudhatja, amit te tudsz, akit sohase avattak?*

FALK: *Miért ne? A szabadkőművesség se nem esetleges, se nem felesleges, ellenkezőleg az emberből és társadalomból ered. Ezért személyes erőfeszítéssel éppen úgy felfedezhetjük, mint megfelelő oktatással.*

ERNST: *A szabadkőművesség nem esetleges? Nincsenek-e szavai, jelei, szertartásai, amelyek éppenséggel másfélék is lehetnének, tehát esetlegesek?*

FALK: *Valóban. De a szavak, jelek, szertartások nem a szabadkőművesség.*

Az, hogy valakit intézményes keretek között szabadkőművessé avatnak, tehát még nem tesz valakit a szó magasztosabb, felsőbb értelmében *szabadkőművessé*. És miként azt láthatjuk, a dolog visszafelé is igaz lehet: lehetnek, sőt, vannak olyan avatatlanok, nem-szabadkő-

művesek is, akik birtokában vannak a szabadkőművesek tudásának, azaz: a magukénak érzik, belülről fakadóan vallják a mozgalom humanista-toleráns eszmerendszerét. Van, aki tudja a titkot, és van, aki nem tudja a titkot, hiszen Lessing értelmezésében – s úgy gondolom, ezt nem csupán kora szabadkőművességére vonatkoztatva értelmezte helyeset – a szabadkőművesek titka nem valami nyelvi formulával kifejezhető, ember által embernek átadható, tényszerű információ. Miként arra Falk is felhívja Ernst figyelmét: vannak rítusok, szavak, jelek, létezik egy szertartásrend és egy hagyomány, amely intézményesen elkülöníti a szabadkőművességet más társadalmi formációktól, a külsőségek összessége azonban nem azonos magával a szabadkőművességgel, mint éthosszal, értékrenddel, gondolkodásmóddal. A szabadkőművesek valódi titkát nem lehet egyszerűen szavakkal kifejezni semmilyen emberi nyelven – az ember vagy belsejéből fakadóan azonosul a (humanista) szellemiséggel, vagy nem, s a belülről fakadó szabadkőművességet, hogy az ember valóban tiszta szívből *szabadkőművesnek érezze magát*, azaz nem-verbális módon legyen birtokában az úgynevezett titoknak, kívülről erőltetni semmiképpen sem lehet...

A második párbeszéd témája lényegében az egyén és az állam, illetve a szabadkőművesség és az állam kapcsolata, illetve az a kérdés, vajon a szabadkőműves eszmék mentén haladva vajon kialakítható-e egy eszményi, utópisztikus társadalom, ahol megvalósulhat a szabadság, egyenlőség, testvériség hármassága, különös tekintettel a valamilyen értelemben vett egyenlőségre?

Részlet a második párbeszédéből:

FALK: Úgy gondolod, hogy létezhet állam osztályok nélkül? Lehet jó vagy rossz, többé-kevésbé tökéletes, de polgárai között nem lehet egyforma kapcsolat. Még ha mindannyian részt is nyernek a törvények alkotásában, részük nem lehet azonos, legalábbis nem közvetlenül az. A polgárok tehát magasabb és alacsonyabb rangúakká válnak. Még ha kezdetben az állam vagyona egyformán is oszlik meg közöttük, az egyenlőség két nemzedéknél tovább nem tarthat. Az egyik jobban gyarapítja majd a vagyonát, a másik a rosszul kezelt

vagyont több örökös közt lesz kénytelen megosztani. Gazdagabbak és szegényebbek lesznek. (...) Bár ellentmondhatnék! De milyen érvekkel tenném? Igaz, hogy az embereket csak a különbözőség árán egyesíthetik, csak állandó megosztottságban maradhatnak együtt. Így van, hogyan is lehetne másként?

A kérdésre Falk válasza látszólag nemleges, hiszen a – példának okáért a vagyoni értelemben vett – egyenlőség legfeljebb két nemzedéken keresztül lenne fenntartható, miként azt tudjuk jól. Ugyanakkor a közöttük lévő különbségek ellenére az emberek – miként arra Lessing ugyancsak némi szkepticizmussal, ám mégis valamiféle reménykedéssel telten utal – valamilyen szinten talán mégis közelebb hozhatók egymáshoz. Az egyenlőség eszménye nem feltétlenül a vagyoni egyenlőtlenségek vagy a véleménykülönbségek teljes felszámolását kell, hogy jelentse. Az osztályok nélküli társadalom eszménye megvalósíthatatlannak látszik, azonban nem is biztos, hogy kívánatos – Lessing szabadkőműves dialógusaiban, bár implicit módon, de a pluralizmus is kiemelt értéként jelenik meg. Az emberek közötti különbségek felszámolása olvasatában egyúttal a gondolkodás egyfajta felszámolását is jelentené, márpedig egy esetleges eszményi, felvilágosult állam működéséhez az is kívánatos, hogy gondolkodó, s minden körülmények között kritikusan gondolkodó emberek vezessék. A különbségek egy utópisztikus államban ember és ember között szükségszerűen továbbra is kell, hogy valamilyen formában létezzenek, ám nem kell, hogy a szükségesnél nagyobb legyenek. Lessing szabadkőműves és kereső beszélői e párbeszédben nyilvánvalóan a – a történelem során csak később, és persze akkor is meglehetősen tökéletlenül – megvalósult polgári demokráciát tekintik a lehető legideálisabb államberendezkedésnek, ám a dialógus idősebb beszélője – meglehetősen bölcsen – természetesen számol az emberi nem mindenkori tökéletlenségével is...

A harmadik párbeszédben Ernstet továbbra is kételyek gyötrik a mozgalom eszmerendszerével, nemes céljaival kapcsolatban, kétkedésének pedig hangot is ad. Falk megpróbálja felvilágosítani fiatal barátját a szabadkőművesség céljairól és tevékenységének konkrétumairól, s afféle jó pedagógus módjára implicit módon le is

próbálja beszélni arról, hogy esetleg megpróbáljon belépni a szabadkőművesek közé, folytatva a második párbeszéd gondolatmenetét szabadkőművesség és politika / állam kapcsolatáról...

Részlet a harmadik párbeszédből:

ERNST: *Bizonyítsd be, legalábbis tedd valószínűvé, hogy a szabadkőművesek céljai valóban olyan nagyok és nemesek.*

FALK: *Céljaikról beszéltem? Észre sem vettem. Egyetlen dologra kívántam felhívni a figyelmedet, melyből oly sok minden következik, hogy az államférfiak nem is álmodnak róla. Talán a szabadkőművesek éppen ezen munkálkodnak. Így megváltozna véleményed, mely szerint minden építésre érdemes területet felfedeztek és elfoglaltak, minden szükséges feladat értő kezekhez jutott.*

ERNST: *Elég! Térj ki ismét, ahogy akarsz! Szavaidból úgy tűnik, hogy a szabadkőművesek arra szövetkeztek, hogy ellensúlyozzák az állam elkerülhetetlen ártalmait.*

FALK: *E felfogás nem árthat a szabadkőműveseknek. Tartsd meg! De tartsd tisztán! Ne keverj bele olyat, ami nem tartozik hozzá. Az állam szükséges ártalma. Nem ez vagy amaz államé. Nem a meghatározott társadalmi rendből ered a szükséges rossz. Ezzel a szabadkőművesek, legalábbis mint szabadkőművesek nem foglalkoznak. Ezek enyhítését, gyógyítását a polgárok ítéletére, bátorságára, kockázatára hagyják. Tevékenységük egészen másfajta, veszélyesebb ártalmakra irányul. (...) Soraikba fogadnak minden arra érdemes férfit, bármi legyen is nemzetisége, vallása, társadalmi helyzete.*

ERNST: *Valóban.*

FALK: *Ez természetesen feltételezi, hogy a különbségek felé emelkednek, s nem, hogy elmélyíteni kívánják azokat. De a nitrogén már a levegőben lebeg, mielőtt a salétromként a falra csapódna.*

A fiatal Ernst értelmezésében a szabadkőművesség olyan szervezet, mely valamiféle konkrét lépéseket tesz azért, hogy ellensúlyozza az állam, a társadalom szükséges visszásságait. Ha pedig így lenne, kénytelen volna belefolyni az aktuálpolitikába. Falk itt fedí fel a szabadkőművesség egyetemes és elvont jellegét – a mozgalom, mint mozgalom, mint együttgondolkodó emberek csoportja, aktuálpoliti-

kai csatározásokba lehetőleg nem folyik bele, nem egy adott, konkrét állam berendezkedését próbálja megváltoztatni. Céljai és eszmeisége ennél magasabb rendűek, egyetemesebb jellegűek. Az „emberiség temploma” felépítésén munkálkodik, mely nem mást jelent, mint az embereket egymástól elválasztó előítéletek elleni küzdelmet. A gondolkodás és bizonyos eszmék hirdetése, a szabadkőművesség *spekulatív* jellege azonban nem teszi lehetővé, hogy intézményesült formában hatalomra törjön és tevőlegesen, akár erőszakos módon megkísérelje megváltoztatni a fennálló társadalmi rendet. A szabadkőművesek legfeljebb, mint egyének, állampolgárok, de nem mint a szabadkőműves mozgalom tagjai vesznek részt a politikai életben, szabadkőművesként pedig leginkább azon munkálkodnak, hogy egyetemes, de legalábbis általuk egyetemesnek vélt, a mindenkori aktuálpolitikától független emberi értékekről gondolkodjanak és ezeket lehetőleg terjesszék, de semmiképpen sem erőszakkal, a hatalmi szó eszközével. Lessing a szabadkőművesség egyik fő értékeként tartja számon, hogy a mozgalom hisz az emberek, az állampolgárok autonómiájában és szuverén döntési képességében, és semmiképpen sem felülről, autoriter módon szeretné meghatározni, mi a jó vagy mi a rossz. Spekulatív, azaz az elmélkedésre hangsúlyt fektető mozgalomként, jámbor, emberbarát értelmiségiek szövetségként inkább megpróbál irányt mutatni, lehetőségeket felvetni a mindenkori társadalom számára, tagjai pedig a maguk szintjén és eszközeivel, egyénileg is megpróbálnak munkálkodni a világ, az emberi társadalom jobbá tételén...

A negyedik dialógusban lényegében szerepváltás következik be. Ernst ugyanis végül szabadkőművessé vált, felavatták, ám szemmel láthatólag óriásit csalódott abban, amit a páholyokban látott és hallott, s kétkedésének a lehető leghevesebben ad hangot. Falk látszólag egyetértésének ad hangot, s kissé ironikusan mintha majdnem azt kérdezné fiatal barátjától, miért lepi meg, amit tapasztalt, mégis mit várt?

Részlet a negyedik párbeszéből:

FALK: *A páholy kapcsolata olyan a szabadkőművességgel, mint az egyházé a hittel. Az egyház jólétének külső jeleiből semmiféle következtetést nem vonhatunk le a tagok hitét illetően. Csodával határos, ha bizonyos gazdagság mellett megmarad az igazi hit. A kettő nehezen fér meg egymás mellett, a történelem arra tanít, hogy az egyik lerontja a másikat. Ezért tartok tőle, attól tartok.*

ERNST: *Mitől?*

FALK: *Röviden, egyáltalán nem tetszik, amit a páholyok mostani tevékenységéről hallok. Kincseket halmozni, tőkét gyűjteni, befektetni, a lehető legtöbbet kamatoztatni, birtokot vásárolni, kiváltságokat kunyerálni uralkodóktól, hercegektől, felhasználni a hatalmukat és befolyásukat testvérek kiűzésére, akik nem az igaznak vélt szertartásrendet követik. Hogyan vezetne jóra mindez? De szeretnék hamis próféta lenni!*

Ernstnek, a frissen felavatott fiatal szabadkőművesnek szinte megemészthetetlen csalódás, hogy a fennkölt eszméket milyen gyarló emberek hirdetik, s látszólag nem találta meg amit keresett. A szabadkőműves páholyokban tömörülő emberek ugyanolyan hiúnak, önzőnek, anyagiásnak tűnnek, mint bárki más ember a világon, akik a fennkölt, egyetemes eszméket alárendelni látszanak pillanatnyi érdekeiknek. Falk látszólag egyetért fiatal barátjával, s megerősíti azon korábbi véleményét, mely szerint egy erényesen élő férfinak nem kell feltétlenül a szabadkőművesek társaságához tartozni abból a célból, hogy megtalálja valami általa keresett, magasabb rendűnek vélt eszmét, igazságot. Ha viszont mindennek ellenére mégis a szabadkőművesek társaságához csatlakozik és csalódik abban, amit testvérei között talál, az sem feltétlenül jelenti, hogy a szabadkőművesség, mint forma, üres, kiüresedett lenne. Tartalommal a gondolkodó embernek magának kell megtöltenie. Az ember elengedhetetlenül gyarló, és többek között éppen ez az egyik tényező, ami emberré teszi.

Az ötödik, utolsó párbeszédben Falk nagy revelációt tartogat frissen szabadkőművessé lett fiatal, s látszólag mélységesen csalódott barátja számára. Lényegében itt mondja el neki, mi is valójában a

szabadkőművesség lényege – s e lényeg persze továbbra sem a külsőségekben, részletekben, institutionális keretekben, de még csak nem is annyira egyenként a szabadkőműves szervezeteket alkotó, minden bizonnyal gyarló és esendő emberekben keresendő, a tartalom nem ragadható meg pusztán a forma által...

Részlet az ötödik párbeszéből:

FALK: (...) Lényegét tekintve a szabadkőművesség annyi idős, mint az emberi társadalom. Egyik sem keletkezhet a másik nélkül. Hacsak az emberi társadalom nem a szabadkőművesség ága. A lámpa fénye is a nap származéka. (...) Anya és lánya, nővér és húga, sorsuk mindig összefonódott. Amilyen volt az emberi társadalom állapota, olyan volt a szabadkőművesség és fordítva. Az egészséges, életrevaló állam legfőbb ismérve az, hogy a szabadkőművesség *virágozik keblében, amint a gyenge, félénk államot is biztosan megismerni arról, hogy nem engedi nyíltani, amit titokban – ha kívánja, ha nem – eltűrni kénytelen.*

Csak röviden kommentálva a magáért beszélő idézetet: Falk, pontosabban rajta keresztül maga a szabadkőműves Lessing itt nyilván arról beszél, hogy a szabadkőművesség – egyetemes – eszméi lényegében egyidősek az emberiséggel, a világról gondolkodó, adott esetben kritikusan gondolkodó emberek egy része már akkor is vallotta őket, amikor institucionalizált formában még nem létezett szabadkőműves mozgalom vagy más hasonló szellemi műhelyek... A demokratikus(abb) berendezkedésű társadalmakban, melyek értéként kezelik a szólásszabadságot és az egyén autonómiáját, plurális értékrendet hirdetnek, a szabadkőműves eszmék és alapértékek, a szabadság, egyenlőség, testvériség elve természetes állam- és társadalomszervező erővel vannak jelen, míg az autoriter, elnyomó rendszerek mindig félnek a szabadság bármilyen formájától, s általában a gondolkodástól, ám teljes mértékben kiirtani polgáraikból a szabadság és gondolkodás iránti, az ember természetéből fakadó vágyat semmiképpen sem tudják, így ha titokban, a felszín alatt is, de ezek jelenlétét kénytelenek valamilyen formában eltűrni... Ha

megnézzük, s ezen állítás persze közhelyes, de igaz: az emberi társadalom működési mechanizmusa kétszáz év alatt mit sem változott. Más területeken, más mértékben, más megnyilvánulási formákban, de az elvek és a problémák lényegüket tekintve ugyanazok. Itt világít rá Lessing, hogy a szabadkőművesség nem annyira valamiféle újkeletű és / vagy kivételes eszme- és gondolkodásrendszer, melyet csak a beavatottak szűk köre érthet meg, hanem olyan egyetemes emberi eszmék és alapértékek összessége, mely a gondolkodó emberiséggel egyidős, s lényegében csak egy megnyilvánulási formája a XVIII. században kialakult, institucionalizált, mára világszerte a különböző irányzatokat egybegyűjtve mintegy hatmillió taggal rendelkező szabadkőművesség. A szabadkőműves érték- és gondolkodásrendszer, főként a szabadság, egyenlőség és testvériség a Nagy Francia Forradalom nyomán elterjedt szentháromsága, bár maga a mozgalom vitathatatlanul európai eredetű, Lessing megítélése szerint nem annyira korhoz, földrajzi helyhez, nemzethez, kultúrához, valláshoz, történelmi helyzethez kötött. Az emberiség valamennyire egyetemesnek tekinthető értékeit, azon értékeket, amelyek az embert nagybetűs Emberré teszik, fogalmazza meg és gondolkodik róluk tovább. Ily módon pedig, ha nem is intézményesített formában, de valóban *egyidős az emberiséggel*, és amíg az emberiség létezik, addig az az értékrendszer, amelyet a szabadkőművesek egymás között valóban esetlegesen *szabadkőművességnek* neveznek, minden bizonnyal valamilyen formában létezni is fog. S mindebben a legszebb, hogy a szabadkőművesség optimális esetben számol az ember levetkőzhetetlen esendőségével, gyarlóságával is. Megítélésem szerint Lessing szabadkőműves párbeszédeiből az is kiolvasható, hogy egyáltalán nem kell akkora tragédiaként megélnünk, ha a kőművesség magasztos eszméit hirdető és valló emberek olykor gyarlónak bizonyulnak ilyen vagy olyan kontextusban, hiszen az esendőség az ember elidegeníthetetlen tulajdonsága. Paradox módon, talán ha az ember és az emberi társadalom végre valahára képes lenne megfelelni az önmaga által támasztott ideáloknak, már nem is volna tovább értelme gondolkodni és a világ jobbításán fáradozni. Az, ami Lessing számára és bárki szabadkőműves vagy a szabadkőművesség eszmerendszerét többé-kevésbé a magáénak valló, ismerő ember számára önértékkel

bír, a világ jobbításának szándéka, akár apró emberi megnyilvánulások által is, az ideális létállapot elérése esetén önértékét veszítené, értelmetlenné válna. Megítélésem szerint a szabadkőművesség valódi célja az, vagy legalábbis az kellene, hogy legyen, hogy habár az emberiség lehető legideálisabb élethelyzetét nyilván nem érhetjük el, irányt mutasson, hogy legalább valamivel közelebb kerülhessünk hozzá... Ez a gondolkodásmód pedig minden megalapozott szkepticizmus és pesszimizmus ellenére, melyre saját korában Lessingnek is bőven volt oka, s kétszáz-egynéhány évvel később, a világ úgymond jobbik felén élő emberekként, egy elvileg polgári demokratikus alapértékek mentén működő, európai uniós tagállam polgáraiként nekünk is van okunk, azért némi optimizmusra is okot ad...

Bár Lessing időtálló műve kapcsán még számos gondolati ajtó kinyithatnánk, melyre a jelen rövid írás keretei között nincs lehetőség, zárszóként magam úgy vélem, ha kellő érzékenységgel olvassuk, Lessing *Szabadkőműves párbeszédek* című műve több mint kétszáz év távlatában is választ adhat számunkra a *Szabadkőművesség – mi végre?* súlyos kérdésére, mely időről időre újra és újra felvetődhet az avatottakban, és adott esetben segíthet elúzni kételyeinket azt illetően, szükség van-e a szabadkőművességre, vagy még inkább szükség van-e még a szabadkőművességre itt és most, bír-e még a szabadkőműves gondolkodásmód valamiféle aktualitással és önértékkel a mai világban?

A MAGYARORSZÁGI SZABADKŐMŰVESSÉG TÖRTÉNETÉNEK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA

ABAFI Lajos: *A szabadkőművesség és az uralkodóház*. Miskolc: Hermit Könyvkiadó. 2011.

BALASSA József: *A szabadkőművesség története*. Miskolc: Fraternitas Mercurii Hermetis. 2013.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (forráskiad.): *Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918-1950*. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2001.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *A szabadkőművesség kézikönyve*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2001.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *Budapest és a szabadkőművesség*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2005.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *Szabadkőműves páholyok Budapesten*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2006.

DÖMÖKI János: *„A népért, a sötétség ellen, az igazsággal”*. *A szabadkőműves szövetség magyar nyelvű irodalmának kalauza és bibliográfiája 1786-2017*, Budapest: Szerzői Kiadás, 2017.

HATOS Pál: *Szabadkőművesből református püspök*. *Ravasz László élete*. Budapest: Jaffa Kiadó. 2016.

HOLLÓS László: *A szabadkőművesség története, különös tekintettel a magyar szabadkőművesség fejlődésére*. Miskolc: Fraternitas Mercurii Hermetis. 2011.

JÁSZBERÉNYI József: *„Bölcsesség vezesse”*. *Szabadkőműves tárgyú írások*. Budapest: Nyugati Kapu Páholy Könyvek, 2003.

JÁSZBERÉNYI József: „A Sz: *Sophia*’ templomában látom én felszen-
telve nagysádat”. *A felvilágosodás korának magyar irodalma és a*
szabadkőművesség. Budapest: Argumentum Kiadó. 2003.

JÁSZBERÉNYI József: *A jánosrendi Szent István szabadkőműves pá-
holy története (1861-1894)*. Budapest: Szerzői kiadás. 2004.

JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. Buda-
pest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesek*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1988.

L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században*. Budapest: Kos-
suth Könyvkiadó, 1977.

MÁRTON László (szerk.): *Trianon és a Szabadkőművesség. Dokumen-
tumok, tanulmányok*. Budapest: Salamon Gross Bemutató Kft. 2002.

MÁRTON László (szerk.): *Iskolája az emberi szívnek - A szabad-
kőműves irodalom antológiája*. Budapest: Pallas Páholy Kiadó,
2009.

SÁRY Gyula: *A szabadkőművesség, avagy a királyi művészet*. Budapest:
Dénes Natur Műhely. 2004.

SUMONYI Zoltán: *Újrafelfedett titok. A magyarországi szabadkőművesekről*.
Budapest: Talentum Kiadó. 1998.

SUMONYI Zoltán: *Magyar szabadkőművesek és rotaryánusok*. Budapest:
Talentum Kiadó. 2007.

VÁRI László: *Szabadkőművesség Magyarországon tegnap és ma*, Szépiro-
dalmi Figyelő, 2018/2, 59-75.

Tartalomjegyzék

Szerkesztői bevezető	5
A FORRÁS	9
A SZABADKŐMŰVES DOSSZIÉ	9
HU-MNL-OL-K 149-1938-7-12805	11
Szabadjóművesek	11
HU-MNL-OL-K 149-1938-7-számnélküli iratok-1	53
Szabadjóművesség – mi végre?	59
MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ESSZÉKÍSÉRLET Gotthold Ephraim Lessing Szabadjóműves párbeszédnek című dialógusának értelmezésére	59
A MAGYARORSZÁGI SZABADKŐMŰVESSÉG TÖRTÉNETÉNEK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA	69